

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut sociologických studií

Tereza Horáčková

**Vliv rodičů na integraci vietnamských dětí
v české společnosti**

Bakalářská práce

Praha 2012

Autor práce: **Tereza Horácková**

Vedoucí práce: **Mgr. Vendula Řezáčová, Ph.D.**

Rok obhajoby: **2012**

Bibliografický záznam

HORÁČKOVÁ, Tereza. *Vliv rodičů na integraci vietnamských dětí v české společnosti*. Praha, 2012. 55 s. Bakalářská práce (Bc.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut sociologických studií. Katedra sociologie. Vedoucí bakalářské práce Mgr. Vendula Řezáčová, Ph.D.

Abstrakt

Práce se zabývá problematikou vlivu rodičů na integraci vietnamských dětí do české společnosti. Imigrační strategie Vietnamců již není ve většině případů založena na obětování jejich života materiálnímu zisku s vidinou navrácení se do vlasti. Autorka vysledovala tendenci k trpělivému budování vhodných podmínek k životu a výchově jejich potomků na území České republiky s tím, že právě potomci první generace Vietnamců tvoří část komunity, která se aktivně integruje do české společnosti a tvoří vstupní bránu do relativně separované minoritní společnosti. Celá práce se zakládá na případové studii Vietnamců, přesněji imigrantů druhé generace, kteří se ocitají mezi dvěma odlišnými kulturními celky – majoritní českou společností a vietnamskou komunitou, reprezentovanou jejich rodiči. Hlavní tématikou zkoumanou v práci je vliv výchovy rodičů na integraci dětí do české společnosti a na formování jejich kulturní a sociální identity. Identita mladých Vietnamců je formována v průběhu primární socializace askripcí a postupně hraním sociálních rolí. Autorka se v práci opírá o teoretické koncepty, jako jsou akulturační strategie, identita, identifikace a socializace, a o výzkumy provedené na téma vietnamských imigrantů pobývajících na území České republiky, zejména Prahy. Teoretické koncepty autorka podpořila vlastním kvalitativním výzkumem realizovaným technikou polostrukturovaných rozhovorů. Dalším hlavním tématem, rozpracovaným a podrobně studovaným, je výchova, která hraje zásadní roli ve vlivu rodičů na integraci jejich dětí. Rodiče děti vychovávají podle vzorců vietnamské etiky a snaží se jim vštípit morálku tradiční vietnamské společnosti. Děti však dodržováním přísných pravidel vybočují z určitých principů české společnosti, čímž je limitován průběh jejich integrace. Autorka dospěla k závěru, že i přes skutečnost, že na imigranty druhé generace jsou kladeny rozdílné nároky ze strany jejich rodičů a české společnosti, se mladým Vietnamcům daří udržovat kontakt s původní vietnamskou kulturou poslušností svým rodičům a zároveň se angažovat v české společnosti např. úspěšným studiem na českých školách. Tato akulturační strategie je považována za integraci.

Abstract

The thesis deals with the problem of the influence that parents have on the integration of Vietnamese children into the Czech society. Immigration strategy for majority of Vietnamese residing in Czech Republic is not any more based on sacrificing their lives for material profit and the vision of the return to homeland. The author observes the tendency of Vietnamese immigrants to build appropriate conditions for permanent residence in Czech Republic and to raise their children there. Being the offspring of Vietnamese immigrants, that is actively integrating into Czech society and creating the bridge between relatively separated minority and majority. The whole work is based on case study of a group of Vietnamese immigrants, more precisely of the immigrants of second generation, who find themselves between two separate cultural units – the Czech majority, and Vietnamese community, represented by their parents. The main topic examined in the thesis is the influence that education has on children's integration into Czech society and on the process of forming their cultural and social identity. Identity of young Vietnamese is being formed by ascription and eventually by playing social roles. The author bases the work on the theoretical concepts, as acculturation strategies, identity, identification and socialization, as well as on researches already made on topic of Vietnamese immigrants residing in the Czech Republic, particularly in Prague. The theoretic concepts were supported by the qualitative research carried out by semi-structured interviews. Another main topic, studied in detail is the education practice that plays essential role in the parents' influence on their children's integration. The parents raise their children by the patterns of Vietnamese ethic by trying to implant the moral basics of the traditional Vietnamese society. However, the children differentiate themselves from principles of Czech society by following the strict rules and the process of their integration is limited. The author arrive to conclusion, that despite the fact that the immigrants of second generation are facing different requirements – posed by their parents and the Czech society, Vietnamese youth achieve to maintain the contact with heritage Vietnamese culture and to engage with Czech society at the same time. This acculturation strategy is regarded as integration.

Klíčová slova

Kultura, identita, akulturace, socializace, vietnamští imigranti, výchova

Keywords

Culture, identity, acculturation, socialization, Vietnamese immigrants, education

Rozsah práce

Rozsah této práce (od úvodu po závěr) je 114 179 znaků s mezerami.

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 30.7.2012

Tereza Horáčková

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala Mgr. Vendule Řezáčové, Ph.D. za odborné vedení bakalářské práce. Dále bych chtěla poděkovat Doc. PhDr. Josefu Kandertovi, CSc., který ochotně nabídl svoji pomoc a cenné rady při zpracování práce.

Institut sociologických studií

Projekt bakalářské práce

Předpokládaný název bakalářské práce:

Vliv rodičů na integraci vietnamských dětí v české společnosti

Autor práce: Tereza Horáčková

Konzultant: Mgr. Vendula Řezáčová, Ph.D.

Vymezení předmětu práce:

Ve své bakalářské práci bych se chtěla věnovat problematice integrace vietnamských imigrantů, konkrétně jejich dětí, narozených již na území České republiky do české společnosti. Vietnamci netvoří v České republice oficiálně uznanou národnostní menšinu. Vietnamská komunita je často charakterizována jako velmi uzavřená, samostatná a izolovaná komunita bez výrazné potřeby integrovat se do života české populace, která stojí na významné vnitřní provázanosti. Téma Vietnamců v České republice není vyčerpáno. Vzhledem k dynamickému vývoji, kterým tato komunita prochází, je potřeba ji monitorovat a provádět další výzkumy.

Vietnamští imigranti přicházejí a přicházejí do České republiky hlavně za vidinou rychlého výdělků, nikoliv kvůli poznání nové kultury a prostředí. Děti druhé vlny přistěhovalců jsou však již vychovávány v české společnosti jejími institucemi, což může v rámci rodiny vést k rozdílnému vnímání českého prostředí dětmi a jejich rodiči. Ve své bakalářské práci se proto chci zabývat výzkumem jejich mezigeneračních vztahů.

Cíl práce:

V rámci skupiny v České republice žijících Vietnamců bych se chtěla zaměřit na výzkum rodinných vztahů, především mezigeneračních konfliktů, které vycházejí z nároků rodičů kladených na děti, z odlišného prostředí, ve kterém byli rodiče a děti vychovávány a potenciálních pocitů úzkosti či nedostatečné integrace do cizí společnosti. Mým cílem je čerpat z terénních výzkumů, které již byly na toto téma provedeny (především se jedná o diplomové práce nebo o výzkumné zprávy a studie vytvořené na pracovištích Akademie věd České republiky na základě usnesení vlády České republiky), a dále z teoretických zdrojů jako jsou publikace zaměřené na vietnamskou kulturu a společnost, integraci Vietnamců do české společnosti apod.

Předpokládaná metodologie:

Svou práci bych ráda založila na teoretických zdrojích kombinovaných s vlastním etnografickým výzkumem v dané komunitě. Metody, které bych chtěla použít, jsou především zúčastněné pozorování a částečně strukturovaný rozhovor. Výzkum provedu v komunitě vietnamských rodin žijících v Praze, vzorek respondentů bude upraven během samotného terénního výzkumu. Své pozorování chci zaměřit na vztahy mezi dětmi a jejich rodiči, na zjišťování zda a případně jakým způsobem rodiče děti motivují k integraci do české společnosti, jak udržují vietnamské tradice a zda jsou nějakým způsobem v kontaktu se svou původní domovinou ve Vietnamu. Rozhovory, při kterých budou dotazováni rodiče a děti, budou podkladem pro vznikající grounded theory.

Předpokládaná struktura práce:

1. Úvod

V úvodu bakalářské práce bych ráda vysvětlila svou motivaci ke zkoumání daného tématu a stručně nastínila aktuálnost zkoumaného problému. Tím je především nárůst počtu vietnamských imigrantů – podle Českého statistického úřadu ke dni 31. 12. 2004 v České republice pobývalo celkem 34 179 Vietnamců. Sčítání lidu, domů a bytů provedené v roce 2001 podchytilo kolem 18 tisíc vietnamských občanů, ovšem někteří odborníci odhadují celkový počet Vietnamců na 60 až 70 tisíc, neboť mnoho z celkového počtu jich není oficiálně registrováno.

Dalším důvodem je změna strategie Vietnamců a jejich zvýšená motivace k trvalému pobytu v České republice. Původní strategie nabytí rychlého zisku a zlepšení ekonomické situace se obrací k zakládání rodin, k motivaci potomků k získání co nejprestižnějšího vzdělání a tímto způsobem k zakotvení v české společnosti. Tyto základní tendence vedou k dalším, možná latentním vzorcům chování, které mohou mít vliv na rodinnou situaci vietnamských přistěhovalců.

2. Vietnamci v české společnosti

2.1 Vymezení teoretických pojmů

V druhé části práce začnu vymezením a definováním pojmů jako je např. imigrace, rodina, generační konflikt, diskriminace. Z pojmů separace, integrace a asimilace vyzdvíhám ten, který nejlépe vystihuje současnou situaci vietnamských přistěhovalců. Dále bych ráda popsala jak sociální tak psychické faktory, které by mohly ovlivnit dění ve vietnamských rodinách.

2.2 Seznámení se zkoumanou komunitou

V této části práce nastíním historické tendence imigrace Vietnamců na území dnešní České republiky, hlavní aktivity Vietnamských imigrantů a postoje českých obyvatelů k nim. Všechny tyto

informace budu čerpat z teoretických zdrojů. Z výzkumů provedených mezi vietnamskou komunitou v USA vychází, že v rodinách je zřejmý silný kolektivismus, soubor sdílených představ o rodině, který podporuje sdílení získaných ekonomických a sociálních zdrojů, a mě by zajímalo, zda tento vzorec rodinného chování platí i pro vietnamské imigranty v české republice.

3. Metodologie

V této části práce následuje popis použité metodiky výzkumu. Mezi základní výzkumné otázky bude patřit:

- Co vedlo vietnamské respondenty k imigraci do České republiky? Jaké impulsy, motivace?
- Jak se dozvěděli o České republice? – Jaké byly jejich informační zdroje? – Byli to přátelé, rodina, obchodní partneři?
- Pokud trvalý pobyt již mají, z jakých důvodů zde chtějí zůstat? Pokud nemají, budou se povolení k trvalému pobytu snažit získat?
- Pokud mají rodinu, kterou založili v České republice, jaké byly důvody k tomuto kroku? Pokud ne, plánují založit rodinu?
- Jaký je vztah mezi rodiči a dětmi? Sdílí stejné názory na chod domácnosti a na budoucí cíle?
- Do jaké míry mají rodiče na děti vliv v otázkách důležitých rozhodnutí?
- Mají vietnamští imigranti tendenci a motivaci integrovat se do české společnosti?

Dále bude popsán průběh terénního výzkumu, tedy zúčastněného pozorování a bude zahrnuta i metodologie výběru výzkumné populace.

4. Výsledky výzkumu

5. Shrnutí a hlavní zjištění

6. Závěr

Popis závěrů, ke kterým dospějí.

Předpokládané zdroje:

Studie *Názory české společnosti na uprchlíky*. Některé postoje české veřejnosti se vztahují k cizincům obecně (STEM 2002).

Brouček S. 2003a. *Český pohled na Vietnamce (mediální obraz Vietnamu, Vietnamců a vietnamství)*. Praha, Etnologický ústav AV ČR.

- Brouček S. 2003b. Aktuální problémy adaptace vietnamského etnika v ČR. In: Uherek Z. (sestavil). *Integrace cizinců na území České republiky. Výzkumné zprávy a studie vytvořené na pracovištích Akademie věd České republiky na základě usnesení vlády České republiky č. 1266/2000 a 1360/2001*. Praha, Akademie věd České republiky: 7-184.
- Kahlerová V. 2002. *Vietnamská menšina v Plzni*. Diplomová práce. Plzeň, KSA,FHS ZČU.
- Kocourek J. 2001. Vietnamci v České republice. In: Šišková T. (ed.) *Menšiny a migranti v České republice. My a oni v multikulturní společnosti 21. století*. Praha, Portál.
- Kocourek J. 2002. *Poznáváme svět dětí z Vietnamu*. Plzeň, Foto & tisk Znamenaný.
- Kocourek J. 2004. Vietnamští občané v ČR. <http://cizinci.ecn.cz//lide-azeme/shtml?x=185>
- Matějová, V. 1988. Podmínky pobytu vietnamských pracujících. *Materiály k problematice etnických skupin na území ČSSR, svazek 8., Zahraniční pracující*. Praha, Ústav pro etnografii a folkloristiku ČSAV: 1 – 9.
- Pernes J. 2003. Česká republika – náš nový domov? In: Uherek Z. (sestavil). *Integrace cizinců na území České republiky. Výzkumné zprávy a studie vytvořené na pracovištích Akademie věd České republiky na základě usnesení vlády České republiky č. 1266/2000 a 1360/2001*. Praha, Akademie věd České republiky: 577-596.
- Vasiljev I. 1999. *Za tajemstvím starých Vietů*. Praha, Etnologický ústav AV ČR.
- Prušvicová E. 2010. *Integrace druhé generace Vietnamců v Praze*. Diplomová práce. PřF UK, Praha.
- Kibria N. 1990. *Power, Patriarchy, and gender conflict in the vietnamese immigrant community* [PDF] z www.udel.edu - Gender and Society
- KT Dinh, BR Sarason. 1994. *Parent-child relationships in Vietnamese immigrant families*. Journal of Family Psychology - psycnet.apa.org
- J Shapiro, K Douglas, O de la Rocha. 1999. *Generational differences in psychosocial adaptation and predictors of psychological distress in a population of recent Vietnamese immigrants*. Journal of community health, Volume 24, Number

Obsah

Úvod.....	2
1. Teoretický rámec	5
1.1 Vietnamci v Čechách.....	5
1.1.1 Příchod Vietnamců do Čech.....	5
1.1.2 Vietnamská společnost (rodinné vztahy)	10
2.1 Vymezení pojmů	12
2.1.1 Akulturace	12
1.1.2 Socializace.....	17
1.1.3 Identita.....	18
1.1.3.1 Sociální identita.....	19
1.1.3.2 Kulturní identita	20
1.1.4 Kultura.....	21
1.1.5 Identifikace	21
2. Metody a cíle výzkumu.....	23
2.1 Cíl práce	23
2.2 Plán výzkumu	23
2.3 Počáteční fáze výzkumu	24
2.3.1 Reflexe výzkumníka.....	24
2.4 Cílová populace	25
2.5 Sběr dat.....	26
2.6 Práce s daty.....	27
3. Analýza dat.....	29
3.1 Počáteční fáze analýzy	29
3.2 Výsledky analýzy dat	36
3.2.1 Výchova	36
3.2.1.1 Rozdíl v přístupu k dívkám a chlapcům	37

3.2.1.2	Partnerské vztahy.....	39
3.2.1.3	Vliv na plány do budoucna.....	42
3.2.1.4	Vliv na identifikaci dětí.....	43
3.2.1.5	Reputace rodiny.....	45
3.2.1.6	Respekt k rodičům, rodinná hierarchie.....	34
3.2.2	<i>Formování identity a sebepoznání.....</i>	47
3.2.2.1	Jazyk většinové a dědičné společnosti.....	48
3.2.2.2	Hodnoty.....	49
3.2.2.3	Vývojové tendence.....	50
3.3	Závěry z analýzy.....	53
	ZÁVĚR.....	54
	Použitá literatura.....	56

Úvod

Téma bakalářské práce jsem si vybrala z důvodu aktuální potřeby hlubšího studia vietnamských imigrantů s dlouhodobým nebo trvalým pobytem, jichž je na území České republiky zaznamenáno podle údajů ČSÚ k 31. 1. 2007 41 568.¹ Zajímavým zjištěním, které dále vychází ze statistik, je vysoký počet dětí vietnamského občanství narozených na území České republiky – pro rok 2006 bylo ze všech cizinců nejvíce narozených dětí Vietnamců (36%).

Imigrační strategie vietnamských imigrantů již není ve sto procentech případů založena na obětování svého života materiálnímu zisku s vidinou navrácení se do vlasti, ale lze pozorovat tendenci trpělivého budování vhodných podmínek k životu a výchování svých potomků na území České republiky. Právě potomci první generace Vietnamců tvoří část komunity, která se aktivně integruje do české společnosti a tvoří vstupní bránu do relativně separované minoritní společnosti.

Ještě před zahájením samotného výzkumu jsem se odklonila od původního projektu práce. Původně zamýšlenou techniku sběru dat zúčastněným pozorováním, v rámci etnologického terénního výzkumu založeného na vnoření se do zkoumané kultury, nahradil rozhovor. Vietnamci z první generace imigrantů jsou většinu dne v kontaktu s dalšími krajany a ke komunikaci mezi nimi dochází zejména ve vietnamštině. Dalším důvodem demotivace k terénnímu výzkumu byl fakt, že k pozorování vztahů v rodině je potřeba rozumět vietnamskému jazyku jako hlavnímu komunikačnímu zdroji ve vietnamských rodinách. Rozhodla jsem se proto ke zkoumání výpovědí v českém jazyce tak, jak mi je předložily děti druhé generace imigrantů.

Vzorek respondentů byl vybrán z řad imigrantů druhé generace. Výběr respondentů byl oproti původnímu plánu rodičů a jejich dětí zúžen na samotné dcery a syny, z důvodu nesnadného hledání respondentů z řad rodičů. Limitujícími aspekty bylo hlavně časové vytížení rodičů, jazyková bariéra a často neochota angažovat se bez rozdílu v jakémkoli výzkumném projektu. Dalším důvodem pro zmenšení výzkumného vzorku respondentů byla motivace k zúžení tématu výzkumné problematiky a snaha dosáhnout hlubšího rozměru získaných informací.

¹ Dostupné z WWW: <<http://www.czso.cz/csu/2007edicniplan.nsf/publ/1118-07-2007>>

Abychom mohli porozumět celé vietnamské komunitě, musíme být schopni porozumět těm vizím, názorům a motivacím, které otevírají mladým Vietnamcům cestu k integraci do většinové společnosti a těm, které jim tuto cestu mohou blokovat. Rozhodla jsem se proto studovat názory vybraných respondentů z řad mladých Vietnamců, kteří se narodili v České republice, nebo sem přišli žít ve velmi brzkém věku. Hlavní zkoumanou tématikou je vliv rodičů na integraci dětí do české společnosti a na formování jejich kulturní a etnické identity. Zásadní výzkumnou otázkou tedy je: „Jak ovlivňují rodiče svou výchovou integraci dětí do české společnosti?“

Bakalářská práce je rozdělena do tří hlavních kapitol a závěru. První část práce tvoří dvě podkapitoly, ve kterých definuji teoretické koncepty, které tvořily základnu pro studium dané problematiky, představím historii příchodu Vietnamců do České republiky a nastíním prvky fungování tradiční vietnamské společnosti, které mohou mít vliv na fungování té dnešní. Ve druhé kapitole uvádím metody a cíle výzkumu, popisuji vybraný vzorek populace, výběr a průběh sběru dat a postup analýzy těchto dat. Tato kapitola prezentuje metodologické nedostatky a zahrnuje určitou sebereflexi výzkumníka, jakož i návrhy na budoucí zdokonalení technické realizace výzkumu a volbu metodologie. V poslední, třetí kapitole přistupuji k prezentaci výsledků analýzy dat, která je rozdělena na dílčí analýzu a závěrečnou analýzu. K závěrům výzkumu přistupuji kriticky a nesnažím se o násilnou generalizaci na populaci. Závěry jsou prezentovány podle logického sledu provedené analýzy indukční metodou od obecných výsledků k dílčím.

1. Teoretický rámec

V této části práce se věnuji prezentaci teoretického rámce dané problematiky, na kterém byl výzkum založen, a zároveň vymezení teoretických pojmů.

1.1 *Vietnamci v Čechách*

Nejprve se snažím přiblížit výzkumný kontext, kterým je vietnamská populace na území České republiky. První část, představující historický exkurz do souvislostí příchodu vietnamských imigrantů do Čech popisuje situace, které se týkají jednotlivých rodičů respondentů, a mohou sloužit jako kostra pro pochopení jejich motivů k imigraci a postojů k životu v České republice. Část druhá prezentuje hlavní principy fungování vietnamské společnosti, jak v historickém, tak současném měřítku.

1.1.1 **Příchod Vietnamců do Čech**

Při studiu teoretických zdrojů, které mi dovolilo prezentovat zde ve stručné podobě informace týkající se vývoje imigrace Vietnamců v České republice a hlavně na území Prahy, jsem vycházela především z prací dvou akademiků – etnografa PhDr. Stanislava Broučka CSc. a Šárky Martínkové. Doktor Brouček se v rámci výzkumu etnologického ústavu Akademie věd ČR (při studiu historických údajů o imigraci Vietnamců do České republiky) věnoval podrobné analýze zdrojů Státního ústředního archivu v Praze [Brouček 2003:1-40]. Práce Šárky Martínkové o sociabilitě vietnamského etnika v Praze je částí projektu etnologického ústavu Akademie věd ČR [Uherek, Korecká, Pojarová 2008:167-264]. V neposlední řadě jsem čerpala z publikace kolektivu autorů vedených vietnamisty Ivo Vasiljevem a Jiřím Kocourkem, podávající informace o dětech českých Vietnamců a poskytující rady českým pedagogům [Černík et al. 2005].

Rok 1950 se stal podepsáním smlouvy o diplomatických vztazích mezi Českou republikou a tehdejší Vietnamskou demokratickou republikou klíčem k otevření brány imigrace Vietnamců do České republiky. Byly uzavřené bilaterální dohody o hospodářské a kulturní spolupráci a do Československé socialistické republiky přijížděli v malých počtech první vietnamští občané za studiem vysokých škol. Tito, většinou potomci vietnamských funkcionářů, se měli po skončení studia vracet do své vlasti. Vietnamská vláda pokládala přípravu kvalifikovaných dělníků za velice důležitou pro obnovu ekonomiky země a hledala

pomoc i u ostatních socialistických států Evropy. Následně, v 70. letech, se smyslem vzájemných vztahů těchto dvou socialistických států stala především pomoc Vietnamu zničenému válkou. Pro větší příliv Vietnamců se stal mezníkem rok 1973 s příjezdem vietnamské vládní delegace, jejímž motivem bylo projednání příchodu dalších deseti tisíc vietnamských občanů k vyučení v oborech, ve kterých měli následně získat praxi v českých podnicích. Vláda ČSSR smlouvu přijala s určitým omezením počtu přijatých dělníků na přibližně tisíc v roce 1973 a následně tři až čtyři tisíce dělníků v dalších turnusech, uvědomujíc si jisté výhody v zaměstnání Vietnamců na pozicích ve strojírenských závodech, kde pracovní síla chyběla. V letech 1980 - 1983 byl počet vietnamských občanů na území České republiky vyšší než 35 000. Do skončení platnosti mezinárodní smlouvy roku 1990 se jejich počet postupným snižováním ustálil na 17 000 osob.

Studenti vysokých škol procházeli roční jazykovou přípravou a podle zdrojů se následně také velmi dobře orientovali v české společnosti a plynně ovládali český jazyk. Naopak učni a především dělníci, kteří neprocházeli tak aktivní jazykovou přípravou, byli schopni se domluvit pouze na základní úrovni, která jim zajistila schopnost porozumět zadanému pracovnímu úkolu.

Období od uzavření bilaterální dohody na začátku 70. let se pro vietnamské učně neslo v duchu pravidel a zákazů stanovených vietnamským konzulátem, pod hrozbou předčasného navrácení do Vietnamu, které by znamenalo pro mladého Vietnamce hanbu. Tato situace byla částečně vykompenzována možností prodloužení pobytu v ČSSR, v případě dosažení studijních úspěchů.

V období první poloviny 80. let byly ekonomické vztahy nejlépe vyvážené a v druhé polovině se začaly měnit na jednostranné využívání situace Českou republikou. Vietnamští občané byli zaměstnáváni především na neatraktivních pracovních pozicích, jako byla pásová výroba. Naopak vietnamská vláda se obohacovala využíváním motivace občanů k migraci za úplatu a Vietnamci posílali výdělek zpět do rodné země. Vietnamci byli izolováni, kontakty s českou společností byly minimalizovány pouze na pracovní poměr. Jak vysvětluje studie sociability vietnamského etnika v Praze: „Adaptaci a akulturaci vietnamských dělníků tak ztěžovaly jednak nedostatečná znalost jazyka, časový limit pobytu a podmínky a omezení daná mezistátní dohodou, jednak s tím spojená pragmatická motivace co nejvyššího finančního profitu“. [Uherek, Korecká, Pojarová 2008:174].

Po roce 1989 přerušilo Československo se socialistickým Vietnamem téměř všechny hospodářské a politické styky. V období ekonomické transformace v letech 1991-1992 bylo

mnoho továren strojírenského průmyslu uzavřeno a Vietnamci se měli vracet zpět do země. Tlak vlády však nebyl důsledný a občané Vietnamu, kteří se rozhodli zůstat v Československu, měli na výběr několik možností, jak se s nastalou situací vypořádat. Kromě možnosti sekundární migrace do sousedních zemí, například do Německé spolkové republiky, mohli založit společnost s ručením omezeným s českým občanem a získat živnostenské oprávnění spolu s dlouhodobým pobytem v Československé republice. Vietnamci již dávno věděli, že nejlepší cestou k prosperitě je obchod a výborně se orientovali v nabídce a poptávce na českém trhu. Na následnou migraci do České republiky měla vliv znalost Vietnamců, kteří zde trávili čas před rokem 1989 a zároveň měli kontakty ve Vietnamu. Kolem nich se začala koncentrovat především ekonomická aktivita ve vznikajících komunitách. Někteří z nich dodnes nabízejí zprostředkovatelské služby pro Vietnamce přijíždějící do České republiky (vlastníci agentur). Dalším faktorem byla možnost scelování rodin, kdy na pozvání příslušníka rodiny, který již pobýval na území České republiky, mohla přijet jeho rodina. Vietnamci také stále přicházeli z okolních zemí, Německa, Polska nebo Maďarska. Nezanedbatelnou roli hrála také ilegální migrace, která probíhala již od pádu komunismu v kamionech, letadlech, či lodích (odtud název označující tyto uprchlíky „boat people“). V dnešní době tvoří ilegálně přichozí velkou část Vietnamců na území České republiky.

Imigrace Vietnamců tedy definitivně získala ekonomický charakter, hlavním motivem bylo rychlé získání výdělků s životem v provizních podmínkách. Za účelem podnikání přijížděli do Česka bývalí studenti českých vysokých a středních škol a učilišť, rodinní příslušníci a známí těch, kteří se již v Čechách ekonomicky stabilizovali.

Původní stánky na tržištích nebo prodejní místa, kam bylo možné umístit stoly s vystaveným zbožím, nahradily rozsáhlejší prostory a vytváření velkoskladů pro tržiště. Kolem míst, kde se soustředily ekonomické aktivity, se začaly formovat komunity Vietnamců, které spojovaly rodinné vztahy, obchodní zájmy nebo společné bydliště. Ve vietnamských společenstvích se vytváří servisní centrum, které pomáhá krajanům vyrovnat se s adaptací na české prostředí, ať už kulturně, ekonomicky nebo administrativně. Existují zde zdravotnická zařízení, nabízí se tlumočnické a zprostředkovatelské služby [Uherek, Korecká, Pojarová 2008:177].

Hlavní město Praha

Výzkum byl proveden s respondenty žijícími na území hlavního města Prahy, proto se v následující části zaměřím na přiblížení jejich současného způsobu života.

Podle studie etnologického ústavu Akademie věd největší počet Vietnamců v České republice žije v Praze. „ČSÚ zaznamenal k 30. 6. 2006 celkem 5 267 vietnamských občanů, z toho 3 430 s trvalým pobytem a 1 832 s pobytem dlouhodobým; *Svaz Vietnamců v ČR* uvádí počet ještě o něco vyšší, a to okolo sedmi tisíc vietnamských občanů zdržujících se na území hlavního města.“ [Uherek, Korecká, Pojarová 2008:179]. U vietnamských obyvatel Prahy můžeme pozorovat projevy dlouhodobé adaptace na české prostředí a mnohdy odklon od původní představy návratu do Vietnamu, která se projevuje například investicemi, jako jsou koupě pozemků, bytů a pronájem kamenných obchodů. Požadavek na životní standardy uvnitř komunity roste a vietnamští podnikatelé hledají nové pole uplatnění i přesto, že většina z nich nepracuje v oboru, který vystudovali. Specifickým prostředím jsou vietnamské velkoobchody, tržnice a velkosklady, ve kterých se koncentruje podnikatelský ruch a většina podnikatelů na území Prahy je zapojena do komunitních struktur. Co se týká ekonomických pravidel, dodržují se zde normy tradiční vietnamské ekonomie, můžeme pozorovat rysy konfuciánské tradice a rodinné hierarchické struktury.

Od roku 1989 můžeme pozorovat průběh vzniku a zániku mnoha tržnic na území Prahy, jako byly například velkoobchodní středisko u ubytovny v Praze na Košíku, Petis v Modřanech nebo Bokave v Kunraticích. Dodnes funguje velkoobchodní tržnice a sklad společnosti Sapia, která v Praze Libuši koupila areál masokombinátu a přetransformovala jej v současné centrum Sapa. Tento areál je ukázkou koncentrace komunitního dění v jednom místě, které nabízí tak rozmanité služby, zboží a dokonce kulturní akce, že by bylo vhodným prostředím k terénnímu výzkumu za odhalení fungování vietnamské komunity a důvodů k její separaci od české společnosti. Rodiny, které podnikají, a v rámci areálu tráví všechny pracovní i soukromý čas mezi dalšími občany vietnamského původu, nepociťují potřebu pronikat do české společnosti již z důvodu pohodlné životní realizace, kterou jim toto středisko nabízí. Nebylo by však možné výsledky z tohoto výzkumu generalizovat na celkovou populaci vietnamských imigrantů na území Prahy, protože existuje mnoho rodin a jednotlivců, kteří žijí autonomně na komunitních centrech, podnikají v české nebo zahraniční spolupráci, či jsou dokonce Čechy zaměstnáváni. I přesto jim služby poskytované centrem mohou značně usnadnit především počáteční nejistotu vznikající příchodem do neznámého

prostředí (nabízejí tlumočnické služby, zprostředkovatelské služby pomoci s administrativními požadavky jako je pojištění, zařízení pobytového povolení atd.) a po založení rodiny pro jejich děti zajišťují vzdělání (centrum nabízí školky pro děti, doučovací kurzy, přípravy na gymnázia a vysoké školy).

První generace Vietnamců se vnitřně stmeluje a stesk po rodné zemi kompenzuje informovaností o dění ve Vietnamu. Důkazem této tendence je existence místního vietnamského tisku, který je realizován velkonákladovými informačními médii. Ze studie vychází, že kromě měsíčníku vietnamské ambasády *Que Huong – Domov* se stálým nákladem 1 000 ks, vychází v Praze v několikatisícovém nákladu dva „nezávislé“ a navzájem si konkurující informační týdeníky *Tuan Tin Moi (Noviny týdne)* a *Van Xuan (Deset tisíc jar)*.

Příslušníci první generace imigrantů, kteří tráví většinu svého času mezi svými krajany, mohou i přes často dlouhou dobu pobytu v České republice zachovávat vzorce tradičního vietnamského myšlení a chování a nevykazují vysoké známky zájmu o integraci do české společnosti. Na druhé straně jejich potomci se aktivně integrují nejdříve s českými vychovatelkami a dále v českých školách, kde vliv vrstevníků nesporně alternuje průběh sekundární socializace.

Jak popisuje Brouček [2003:20-25], Vietnamci přijíždějí do České republiky, jak sami deklarují, ze tří hlavních důvodů, které následně tvoří motivaci k setrvání v provizorních podmínkách a k intenzivní pracovní morálce pro vytvoření podmínek příhodnějších. Těmito důvody jsou a) start k nové etapě života s motivací k uspokojení individuálních cílů, b) zabezpečení rodiny a vytvoření vhodných podmínek pro budoucnost svých dětí a c) podpora rodičů ve stáří.

Ke státním a veřejným institucím České republiky nechovají Vietnamci druhé generace přílišnou důvěru, výjimku ovšem tvoří instituce vzdělávací. Již podle konfuciánské tradice šířící respekt z učenců je investice do vzdělání potomka nejlepší cestou, jak uplatnit často těžce vydělané prostředky. Škola hraje klíčovou roli mostu mezi veřejným životem v Česku a izolující se vietnamskou komunitou. Důležitou funkci tvoří již základní školy, když děti musí zprostředkovat komunikaci mezi školou a rodiči. Již v tuto chvíli se dostávají děti do situace, ve které se budou nacházet v dalších letech svého života, pokud se rozhodnou pokračovat v integraci do české společnosti, a to do situace interkulturního rozdílu. Rodiče a komunita se ocitají na jedné straně a vrstevníci a široká společnost na straně druhé.

Vietnamští imigranti i přes kontakt s jinými hodnotami odlišné společnosti vycházejí z tradičních hodnot Vietnamu, kterými jsou zejména respekt vůči předkům a plnění závazků,

kteřé k nim chovají, důraz na instituci manželství a hodnoty víry. Tyto aspekty, které formují vietnamskou etiku a životní filozofii, byly mladým imigrantům zakódovány od dětství pobytem v přirozeném, domácím prostředí. V případě jejich dětí jsou však tyto hodnoty předávány pouze ústně rodiči a děti je často nejsou schopny zvnitřnit.

Rodina je pro Vietnamce životní prioritou. I přesto, že se tradice patriarchální rozšířené rodiny mění v českém prostředí na nukleární, je pořád kladen důraz na rodinnou soudržnost a rodiče udržují kontakt s příbuzenstvem ve Vietnamu. Vietnamské rodina je vystavena v novém prostředí tlakům, které mění její principy a fungování. Tomuto problému se nadále věnuji ve výzkumu.

1.1.2 Vietnamská společnost (rodinné vztahy)

V této podkapitole přibližuji principy fungování tradiční vietnamské rodiny v průběhu historie, které jsou založeny na striktních pravidlech a normách vycházejících ať už z etické životní filozofie nebo z praktických důvodů.

Musíme přihlédnout k faktu, že pravidla byla formována směsí vlivů čínské konfuciánské normy a lidových vietnamských tradic ovlivněných spirituálními vírami.

Některé z těchto konzervativních principů se zachovaly dodnes a modernizace státu je příliš nezměnila, některé se v průběhu historického vývoje a vnějších vlivů okcidentálního světa uvolnily. V každém případě znalost těchto stručných informací může osvětlit funkci hodnotového systému dnešních vietnamských imigrantů první generace a z tohoto faktu plynoucí výchovné strategie, kterou uplatňují na své potomky. Také je nutné vycházet z premisy Vietnamu jako společenství založeného na kolektivismu, v protikladu k české společnosti, která se stejně jako mnoho okcidentálních společností projevuje jako individualistická. Všechny rozdíly ve fungování těchto dvou společností mají vliv na míru adaptace vietnamských přistěhovalců.

Jak uvádí Giddens, „Rodina představuje skupinu osob přímo spjatých příbuzenskými vztahy, jejíž dospělí členové jsou zodpovědní za výchovu dětí.“ [Giddens 1999:156]

Rodina ve Vietnamu byla až do roku 1945 legitimně polygynní, výsada více manželek však platila pro vrstvy aristokracie a zajišťovala ekonomickou situaci muže tím, že manželky byly povinny vypomoci s prací, a dále zajišťovala vyšší pravděpodobnost narození pokračovatele rodu. Dodnes se tato tendence projevuje v existenci milenek, o kterých často manželky vědí. Manželství nebylo založeno na premise romantické lásky, ale pro zajištění

potomků především mužského pohlaví, kteří by byli pokračovateli rodové linie v rámci patriline². Vybrání ekonomicky vhodného manželského svazku byla tak přikládána značná důležitost. Patriarchální³ rozšířené⁴ rodiny s absolutní mocí v rukou muže, kde morální imperativy vycházeli z konfucianismu, jsou tak často nazývány konfuciánskými. Rolnické rodiny ve Vietnamu se však lišily v základních principech, jednalo se o rodiny nelokální, kde se nově vzniklý pár stěhoval do nové domácnosti, na nové místo [Strašáková online:2].

Na rozdíl od Číny, kde byla rodina založena na vztahu otce a syna, ve Vietnamu byl výchozím činitelem vztah muže a ženy. Rozdělení genderových rolí určovalo muže jako živitele rodiny, zatímco ženě byla přidělena starost o domácnost a děti a odepřena možnost společenských aktivit. Žena byla v průběhu života nejprve ekonomicky závislá na svých rodičích a následně na manželovi. Z této závislosti pramenilo také rodinné postavení ženy, která musela respektovat svého živitele. V roli manželky bylo však ženě přiděleno vedení domácnosti a těšila se respektu v rodině.

Dalším rozdílem od čínských zvyklostí byla radost z narození dcery i přesto, že hlavní povinností manželky bylo dát muži syna jakožto pokračovatele rodu. Radost byla o to větší, narodila-li se dcera první a mohla pomoci v domácnosti a se sourozenci. I přesto však vietnamské přísloví mluví jasně o preferenci syna: „Mít jednoho syna znamená něco mít, mít deset dcer neznamená nic.“ [Strašáková online:4].

S příchodem konfuciánského práva byla morální pravidla stanovena i v právních normách. „Vztahy založené na dominanci a submisi značně omezovaly svobodu jedince nejen v rodině, ale i ve společnosti.“ [Strašáková online:5]. Povinnosti se vztahovaly především na děti a prezentovaly principy úcty a ochrany rodičů. I přesto, že dívka mohla být v mnoha případech vystavena opovržení, měla určitá práva (např. dědická práva ve věnu). Toto právo společně s dalšími jim však bylo odepřeno s příchodem konfuciánského zákoníku v 19. století. Velký důraz byl kladen na vychování ženy podle pravidel poddanství a ctností. Manželka měla svou poslušností zajistit harmonii v rodině, která byla považována za základ funkčního státu. V případě nefunkčnosti manželství měl pár právo na rozvod. Rozvod mohl podle práva proběhnout podle tří kategorií: nucený rozvod, kdy manžel musel při prohřešku

² Patrilinearita spočívá v tom, že děti dostávají jméno po otci a také majetek se obvykle dědí v mužské linii [Giddens 1999:160]

³ Patriarchální rodina se vyznačuje domácností vedenou rozhodnutími muže [Giddens 1999:160]

⁴ Rozšířená rodina je domácnost, kde kromě obou rodičů a jejich dětí žijí další blízcí příbuzní [Giddens 1999:156]

manželku vypudit z domu, rozvod na základě vzájemné dohody a rozvod na základě žádosti manželky.

Pozice ženy se v průběhu dějin měnila, ale lze říci, že byla determinována na základě socio-ekonomického statusu rodiny. Můžeme rozlišit dvě základní vrstvy: vyšší, tvořenou převážně panovnickým dvorem a státními úředníky a nižší, kterou tvořili hlavně rolníci, řemeslníci a obchodníci. Vyšší třída dodržovala tradice konfuciánské morálky, žena byla striktně ve všech oblastech podřízena muži, v nižší třídě si byli manžel s manželkou téměř rovni. Postavu líného letargického muže žijícího na úkor manželky můžeme pozorovat v průběhu celých dějin, ženy jsou popisovány v historických zdrojích evropských cestovatelů jako aktivní článek rodiny, vedoucí podniku.

2.1 Vymezení pojmů

Vybrala jsem definice, které nejlépe vystihují pojmy použité v teoretické části zkoumané tematiky, a které následně doplňuji vysvětlením s nimi spojených teorií různých autorů.

Svou analýzu jsem založila na termínech akulturace, identita a kultura, které se vztahují ke zkoumanému tématu. I přesto, že podle autorů Schwartze, Montgomeryho, Brionese, jsou tyto termíny pokusem o odvození generalizovaných a širokých závěrů o silně diferencovaných a problematicky definovatelných procesech, pro potřeby práce je důležité pokusit se je osvětlit. V práci jsem přihlédla ke kritice post-modernistů, kteří upozorňují, že všechna lidská zkušenost je v neustálém pohybu, variabilní, závislá na mnoha faktorech jako jsou sociální, ekonomický a geografický původ, životní okolnosti atd. Uvědomuji si, že tyto termíny nezachycují plně podstatu konstruktů, ke kterým se vztahují, ale rozhodla jsem se je použít, protože post-modernističtí kritikové nabízejí konstruktivní teorie jako argument. [Schwartz, Montgomery, Briones, 2006:3].

Předmětem práce je zjištění, zda a nakolik akulturace ovlivňuje identitu jedince a proto je důležité analyzovat právě tento pojem.

2.1.1 Akulturace

Jak uvádí Berry: „Akulturací se rozumí ty fenomény, které vznikají, když skupiny individuí mající různé kultury přijdou do kontinuálního přímého kontaktu spojeného se

změnami v původních kulturních vzorcích obou nebo jedné z kultur.“⁵ Berry [1997:7].

Kritika této definice byla předložena Herskovitsem. Jedním z důvodů této kritiky byla například omezenost její aplikovatelnosti na různá společenství, u kterých nastávají nebo nastávaly změny v původní struktuře v kontaktu nepřímém, občasném a daném například jednotlivci, a ne nutně skupinami jedinců. Dále tvrdí, že akulturace je často chybně používána v odborné literatuře pro vysvětlení přizpůsobování dítěte životu skupiny, kde je vhodnější užit výrazu *enkulturace*. Herskovits také vymezuje rozdíl mezi difuzí a akulturací: „Stručně shrnuto, difuze je tedy studiem *dovršeného kulturního přenosu*, zatímco akulturace je studiem *probíhajícího kulturního přenosu*.“ Herskovits [1997:29].

Vietnamští imigranti tvoří etnickou menšinu, která je v současné době v kontaktu se společností většinovou, a u které můžeme přiblížit historii vzniku tohoto kontaktu. Je důležité zdůraznit, že se členové této minoritní společnosti zasazují o úřední uznání jakožto oficiální národní menšiny, dosud se jim to ale nepodařilo. Pro potřeby výzkumu této komunity a změn v sociální identitě jejich členů je termín akulturace užíván vedle dalších, které mohou lépe vystihnout nuance individuálních změn jednotlivce v rámci skupiny: a to enkulturace a socializace.

Jak poukazuje ve svém článku Berry, akulturace nemusí nutně kopírovat pojem asimilace, jež je pouze jeho částí, ani pojem difuze. Můžeme ale v jejím rámci rozlišit tři druhy: „*reaktivní akulturace* (spouštění odporu ke změně v obou skupinách), *kreativní akulturace* (stimulace vzniku nových kulturních forem, které nebyly přítomny předtím ani v jedné z kultur v kontaktu), a *zpožděná akulturace* (zahajující změny objevující se celkově několik let poté).“⁶ Berry [1997:7].

Schwartz, Montgomery, Briones operacionalizují „akulturaci z hlediska dvou klíčových (a nezávislých) dimenzí, identifikovaných v literatuře (Phinney, Horenczyk, Liebkind, & Vedder, 2001), a to:

- adoptování kulturních ideálů a praktik majoritní/přijímající kultury a

⁵ „Acculturation comprehends those phenomena which result when groups of individuals having different cultures come into continuous first-hand contact with subsequent changes in the original culture patterns of either or both groups”

⁶ „...*reactive* (triggering resistance to change in both groups), *creative* (stimulating new cultural form, not found in neither of cultures in contact), and *delayed* (initiating changes that that appear more fully years later).”

- udržování kulturních ideálů a praktik kultury dědické/dědičné.“⁷ Schwartz, Montgomery, Briones [2006:4].

Další typ akulturace vyjadřuje termín zavedený Gravesem - *psychologická akulturace*. Kulturní akulturaci popisuje změny v kultuře skupiny jako celku, kdežto psychologická akulturace vyjadřuje změny v psychologii jednotlivce [Berry 1997:8]. Důraz na tento typ akulturace bude kladen z několika důvodů. Jednak z důvodu zjištění systematických vztahů mezi těmito dvěma proměnnými a jednak proto, že míra akulturace prožívaná členy skupiny se individuálně liší. Zejména se liší míra prožívané akulturace mezi jednotlivými respondenty a to i přesto, že všichni volí stejnou akulturační strategii, - integraci do většinové společnosti.

Jedním z možných přístupů popisujících variace v akulturačním procesu je rozdělení na integraci, asimilaci, separaci a marginalizaci jako čtyři základní akulturační strategie. Podle Berryho kulturní skupiny a jejich individuální členové ve všech společnostech, v dominantní i nedominantní roli musí čelit problému *jak* se vyrovnat s akulturací a k tomu využívají různých akulturačních strategií. Hlavním aspektem tohoto problému, v závislosti na kterém lze rozlišit akulturační strategie, jsou otázky (Issues), které Berry rozlišuje na *kulturní udržitelnost* - cultural maintenance a *kontakt a zapojení se* - contact and participation. Kulturní udržitelností se rozumí, do jaké míry jsou původní kulturní identita a charakteristiky považovány za důležité a jak moc je dbáno jejich udržování. Pojmy kontakt a zapojení se popisují do jaké míry by se měli členové zapojit do jiných kulturních skupin anebo zůstat primárně mezi členy původní skupiny. V tomto případě je zjišťováno, do jaké míry se členové minoritní společnosti zapojují do skupiny majoritní společnosti.

Při současném posouzení těchto dvou zásadních otázek (Issue 1 a Issue 2) Berry [1997:10] předkládá koncepční rámec (Obrázek: Fig. 1)⁸, podle kterého lze určit akulturační strategie.

⁷ „... we operationalize acculturation according to two key (and independent) dimensions identified in the literature (Phinney, Horenczyk, Liebkind, & Vedder, 2001) adoption of receiving culture ideals and practice and retention of heritage culture ideals and practices”.

⁸ Překlad: „ISSUE“ = Otázka, „YES“ = ANO, „NO“ = NE, „Integration“ = Integrace, „Assimilation“ = Asimilace, „Separation „ = Separace, „Marginalization“ = Marginalizace,

Issue 1 „Is it considered to be of value to maintain one’s identity and characteristics?” = Je považováno za hodnotné udržování jedincovy identity a charakteristik?”

Issue 2 “Is it considered to be of value to maintain relationships with larger society?”= Je považováno za hodnotné udržování vztahů s širší společností?

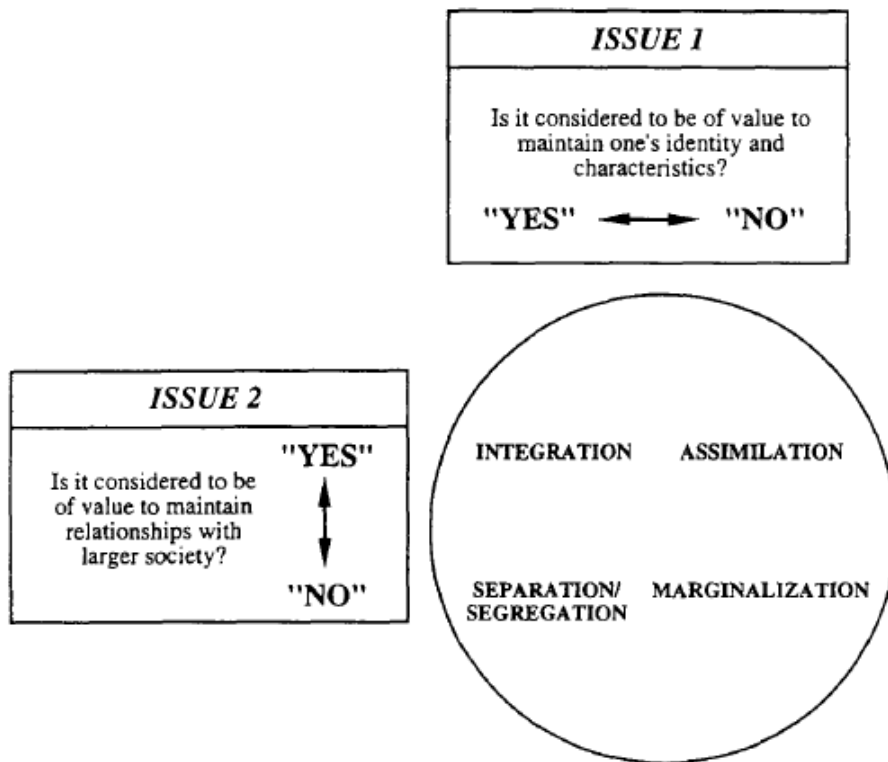

FIG. 1. Acculturation strategies.

Na tyto dvě otázky se dá odpovědět v subjektivních dimenzích (positivně „YES“ nebo negativně „NO“) reprezentovaných bipolárními šipkami – pro potřeby prezentace tyto dvě protínající se šipky rozdělují plochu kruhu na čtvrtiny, kde každá vyjadřuje jednu z akulturačních strategií. Z pohledu minoritní skupiny je *asimilační strategie* definována v případě, že si jedinci nepřejí udržovat svou kulturní identitu a naopak vyhledávají každodenní kontakt s ostatními kulturami. Ke kontrastní situaci *separace* dochází, pokud důležitou hodnotou pro příslušníky minoritní skupiny je udržování původní kultury a stranění se té majoritní, což pozorujeme v případě skupiny rodičů respondentů. Současnou podobu vztahu vietnamské menšiny reprezentované Vietnamci druhé generace lze chápat jako nezájem rodičů o vztahy s většinovou společností a naopak velký zájem na udržení charakteristik své skupiny. Na levé straně spektra se také nacházejí respondenti, jako imigranti druhé generace, s tím rozdílem, že vykazují zájem o kontakt s majoritní kulturou. Pokud si jedinci přejí udržet hodnoty své původní kultury a zároveň mít každodenní kontakt s majoritní společností, možností je *integrace*. V tomto případě je udržován určitý stupeň kulturní integrity a zároveň se jedinec snaží účastnit jako integrovaná část společnosti

majoritní. Poslední částí akulturačního kruhu je *marginalizace*, ke které dochází, pokud jedinec nezachová vzorce původní kultury a zároveň projevuje velice malý zájem o vztahy s širší/majoritní společností. Berry [1997:10].

Při studiu forem akulturace je však nutné zaměřit se na dva hlavní aspekty, které mají vliv na formování akulturační strategie. Jsou to původní společnost a společnost pobytu. Berry [1997:15]. Tyto dva odlišné činitele jsou popsány v první teoretické části práce, spolu s historickými souvislostmi příchodu vietnamských imigrantů do České republiky. Je důležité přihlídnout k faktu, že v našem případě akulturace dobrovolné, kde jde zejména o imigraci ekonomickou, žádný z respondentů nebyl disident nebo žadatel o azyl (viz 2.4 Cílová populace). V rámci akulturace jsou tyto aspekty velice důležité, a podle mého názoru jsou v úzké spojitosti s následným formováním identity u druhé generace imigrantů. V případě dětí mají vliv na volbu subjektivní příslušnosti k majoritní společnosti nebo minoritní komunitě, tedy identifikaci sama sebe (viz kapitola 3).

Pro jasnější popis faktorů, které mají vliv na akulturační strategie, zde popisují Berryho koncept vztahu akulturace s vývojem adaptace. Podle Berryho je nutné rozlišovat mezi skupinovou a individuální úrovní akulturačního procesu, přičemž obě úrovně jsou ovlivňovány různými aspekty, jejichž souhra umožňuje představit výsledný adaptační proces.

Popisují tedy aspekty, které se vztahují k adaptaci rodičů respondentů, kteří jsou vlastně skupinou žijící v „mezimezí“. Aspekty, které se týkají původní společnosti, z níž rodič pochází, a které mají vliv na skupinovou akulturaci, jsou politický kontext, ekonomická situace a demografické faktory. Aspekty společnosti pobytu jsou ideologické a etnické postoje a sociální podpora. Tyto aspekty ovlivňují skupinovou akulturaci, naopak aspekty ovlivňující akulturaci psychickou jsou rozděleny na ty faktory, které ovlivňují jedince v původní společnosti před imigrací (např. věk, pohlaví, status, postoje a očekávání) a na ty, které ovlivňují jedince ve společnosti pobytu v průběhu samotné akulturace (např. postoje a chování, vyrovnávací strategie, společenské postoje). Tyto aspekty se promítají do průběhu adaptačního procesu, který má být zakončen v dlouhodobém hledisku adaptací, v případě většiny rodičů dokončen nebyl. Berry [1997:8-15]

V rámci procesových faktorů (process factors) hraje důležitou roli průběh socializace jedince, a to jak té primární, která probíhá hlavně v rámci rodiny (v případě zhruba poloviny respondentů, kteří v brzkém dětském věku netrávili mnoho času s rodiči, hrálo také velmi důležitou roli prostředí, kde byli vychováváni, vně hranic nukleární rodiny), tak té sekundární, probíhající především v institucích jako je škola.

Na průběh adaptace má velký vliv průběh interkulturní komunikace. Tato komunikace, podle Dodda, předkládá již ze svého charakteru mnohem více nejasností a nejistot než komunikace v rámci kultury, která je založena na jisté dávce předvídatelnosti. Abychom dospěli k předvídatelnosti, přisuzujeme cizí kultuře nějaké atributy, které mohou být uměle vytvořené generalizací a postoji jedince, a s nimiž později můžeme počítat v průběhu komunikace. Každá kultura vytváří určité symboly, formáty a disponuje určitým komunikačním stylem, který vychází právě z kulturních předpokladů. Pro úspěšnost interkulturní komunikace musíme zvládnout základní principy, jako jsou přizpůsobení se, naslouchání druhému, podpora, otevřenost. Komplikujícím faktorem může být právě neznalost kultury, se kterou se snažíme komunikovat, což přináší strach z neúspěchu a demotivaci [Dodd 1995:18-23]. Také z tohoto důvodu se vietnamská komunita drží v ústraní.

1.1.2 Socializace

Podstatou socializace je zvnitřňování kulturních vzorců, které jsou charakteristické pro určitou společnost a nejsou vrozené. Socializace může být považována za úspěšnou, pokud dojde k zvnitřnění těchto vzorců, jedinec integruje znalosti a modely svého okolí do své osobnosti. Internalizuje-li jedinec normy a hodnoty (při primární socializaci ve zhruba polovině případů šlo o primární socializaci ve vietnamské rodině, tedy učení se původním vzorcům chování), znamená to, že se jimi bude řídit a jeho chování bude spontánně odpovídat tomu, co je považováno v dané společnosti za přijatelné, a „normální“. Montoussé, Renouard [2005:109].

Předmětem mého zájmu pro tuto práci byla především sekundární socializace spolu s terciární socializací, přičemž stručně popisují situační polohu socializace primární, která měla vliv na průběh socializace sekundární. Hlavními činiteli sekundární socializace jsou výchovné instituce a vrstevnické skupiny, které zejména v období adolescence, dávají jedinci možnost přehodnotit vzorce naučené od rodiny v rámci primární socializace. Montoussé, Renouard [2005:109]. Proces socializace je spojen s adoptováním sociální identity. „Jedinci přijímají identitu procesem charakterizovaným (a) imitací a identifikací nebo (b) prozkoumáváním, konstrukcí a zkušenostmi.“⁹ Schwarz, Montgomery, Briones [2006:6]. Zde se dostáváme k problematice rozdílnosti kolektivisticky a individualisticky zaměřených

⁹ “Individuals adopt identities through processes characterized (a) by imitation and identification or (b) by exploration, construction and experience”.

kultur. Zatímco u kolektivistických kultur (do kterých řadíme kultury Dálného Východu, tedy i Vietnamce) pozorujeme formování identity procesem prvního druhu – imitací a identifikací, u kultury okcidentálního světa je praktikováno v procesu socializace a zvnitřňování hodnot a norem spíše prozkoumávání a konstrukce identity. Schwartz, Montgomery, Briones [2006:4]

1.1.3 Identita

Koncepce identity je nejednoznačná, vezmeme-li v úvahu škálu definic počínající argumentem vývojových psychologů „...identita je normativní proces a nezbytná prerekvizita k vytvoření jednotlivcova způsobu života.“¹⁰, po post-modernistické argumenty „... koncept identity neznamena skoro nic, protože podstata jednotlivce je neustále v pohybu a nelze ji definovat konkrétními termíny [Gergen:1991].“¹¹ Schwartz, Montggomery, Briones [2006:5]. Tento koncept je však velice důležitý pro výzkum, protože popisuje průběh vnitřních změn a postojů respondenta, které mají vliv na proces integrace. Z potřeby vysvětlit tento pojem jak z individuální perspektivy tak z té skupinové se mi při přihlédnutí k multidimensionalitě pojmu identita jeví Eriksonova definice identity jakožto dynamické souhry mezi subjektivním vnímáním jedince a sociálním kontextem užitečná pro následující analýzu.

Termín identita můžeme rozdělit do tří dimenzí: Identita osobní, sociální a kulturní, přičemž mnoho akademiků řadí kulturní identitu k té sociální. Kulturní a sociální identita jsou pojmy nejvíce užívané v antropologii.

Další identitou, kterou člověk může vnímat a formovat, je identita etnická, tu zde však nebudeme analyzovat, protože etnicita je často zaměnitelná s konstruktem kultury. Toto je zřejmé i z Giddensovy definice, popisující etnicitu jako označující „... *kulturní praktiky a názory určité skupiny lidí, které ji odlišují od ostatních. Příslušníci takové skupiny se považují za kulturně rozdílné od jiných skupin ve společnosti a ta je také tak vnímá*“

[Giddens 1999 : 228]. Nejdůležitějším aspektem existence etnické identity je subjektivní pocit příslušnosti ke skupině, která se označuje za etnickou. Jak vysvětluje Eriksen, „*Nezákladnější složkou etnicity, jak je zkoumána antropology, je aplikace systematické distinkce mezi „námi“ a „těmi druhými“*“ [Eriksen 2007: 88]. Tato definice vymezení skupiny pomocí odlišnosti se skupinami jinými se shoduje s podstatou sociální identity. Eriksen dále

¹⁰ „...identity is a normative process and a necessary prerequisite to being able to make one’s way in the world.”

¹¹ „...concept of identity means almost nothing at all, because of the essence of who on is constantly in flux and cannot be defined as anything in particular [Gergen:1991].“

upozorňuje na nemožnost definice skupiny jako etnické, pokud se společenská skupina s tímto konceptem neidentifikuje. Z tohoto důvodu subjektivní ztotožnění se se skupinou může být považováno za identitu sociální, lépe vystihující pocit příslušnosti ke skupině, která není specifikována jako kulturní, národní či etnická. V této práci dále uvádím pojem kulturní identity, protože jednotlivci nemusí danou identifikaci vnímat jako nutně etnickou, ale jedná o individuální identifikaci se skupinou, která se definuje rozdílností kulturních vzorců.

Podle Zavalloniho (Zavalloni, 1980), kořeny tohoto konceptu se vztahují k Freudovi a Durheimovi, ve spojitosti s internalizací sociálních norem. Hodnoty, zvnitřněné v průběhu procesu socializace, se liší u kultur a sociálních skupin. Hodnoty jsou považovány za důležitý aspekt identity a změna kulturního řádu, kterou prožívají imigranti, se může projevit jako traumatizující pro proces vytváření identity.

Na otázku, jaká je funkce identity, odpovídá nejlépe Adams a Marshall [1996:433], kteří tvrdí, že identita poskytuje „a) struktury k porozumění kým jedinec je, b) význam a směr k vytváření závazků, hodnot a cílů, c) smysl sebekontroly, d) konzistenci, soudržnost a harmonii mezi hodnotami, názory a závazky, a e) schopnost rozeznat potenciál budoucích možností a rozhodnutí.“¹²

Při zkoumání formování identity musíme brát v úvahu souhrn všech dimenzí, které na tento proces mají vliv. U všech typů identity hraje důležitou roli identifikace pomocí srovnání se s ostatními skupinami, a distancování se od vnějších.

1.1.3.1 Sociální identita

„Tento termín byl vyvinut ke zkoumání vztahů mezi sociální a osobní dimenzí individua; mezi jeho endogenním prostředím (vzpomínky biografické trajektorie, pocity vztahující se k jeho tělu), a jeho exogenním prostředím, reprezentovaným ostatními a společnostmi s jejími hodnotami, normami a očekáváními spojenými se společenskými normami a rolemi.“ Malewska-Peyre [1993:109].

Erikson definuje sociální aspekt identity jako „...a) vztahující se ke skupině, se kterou se jedinec identifikuje, zahrnující ideály, které si sám určí, mravy, nálepky/labels, a konvence, b) míru, do které vede tato identifikace k upřednostňování „ingroup“ (tj. skupina, do které

¹² „... (a) the structure for understanding who one is, (b) meaning and direction through commitments, values, and goals, (c) a sense of personal control, (d) consistency, coherence, and harmony between values, beliefs, and commitments, and (e) the ability to recognize potential in future possibilities and choices.”

sám sebe zahrnuje) a distancování se od “outgroup“ (tj. ostatní skupiny).¹³ Schwartz, Montgomery, Briones [2006:6].

1.1.3.2 Kulturní identita

Na kulturní identitu lze nahlížet z několika úhlů pohledu. Jak je vysvětleno kolektivem autorů: „Původní (definice) se vztahuje ke kulturním a psychologickým změnám, které vznikají kontaktem kulturních skupin zahrnující postoje a chování, jež jsou tímto generovány. Pozdější definice se vztahuje k pocitu oddanosti k určité skupině, zahrnující emoce a přesvědčení, která ho s touto skupinou spojují.“¹⁴ Berry, Phinney, Sam, Vedder [2006:3]. Hledala jsem souvislosti u nalezených definic, a podle Schwartze, Montgomeryho, Briones [2006:6] kulturní identita popisuje pocit solidarity s ideály dané kulturní skupiny a postoje, víry, a chování manifestované/předváděné své kulturní skupině jako důkaz této solidarity. Většina autorů poukazuje na základní dimenzi kulturní identity, která je formována subjektivní složkou, tedy pocitem sounáležitosti s nějakou skupinou, jejíž členové sdílí určité kulturní ideály, přesvědčení a postoje. Z tohoto důvodu se zaměřuji ve své práci právě na tuto charakteristiku.

Nejen v části mé práce, týkající se akulturačních strategií, používám k popisu pojmy kultura nebo kulturní, je tedy nutné tento pojem blíže definovat.

Všechny koncepce identity jsou společně provázané, kulturní a etnická identita jsou považovány za součást sociální identity, která v souhrně s identitou osobní poskytuje možnost upevnit jedincovy postoje a ideály v průběhu kulturní změny a adaptace. V případě, že sociální identita neposkytuje jednotný rámec pro jedincovu percepci reality, osobní identita může zajistit kompaktní pohled na svět s hodnotami a ideály, které nejsou podmíněny existencí hodnot etnického nebo kulturního charakteru. [Schwartz, Montgomery, Briones 2006:2-6]

¹³ “Social identity refers both to (a) the group with which one identifies, including its self-identified ideals, mores, labels, and conventions, and (b) the extent to which this identification leads one to favor the ‘ingroup’ (i.e., the group to which one perceives oneself as belonging) and to distance oneself from ‘outgroups’ (i.e., the groups other than the ingroup).”

¹⁴ „The former refers to cultural and psychological changes, that result from the contacts between cultural groups, including the attitudes and behaviors that are generated. The latter refers to sense of attachment a person has to particular group, including believes and feeling linking him or her to these groups.“

1.1.4 Kultura

V článku z Antropoweby poukazuje Paleček na relativismus pojmu kultura, ke kterému bylo zkompletováno v monografii Kroeber a Kluchohn (1952) celých 164 definic. Definice byly dále rozděleny na deskriptivní, historické, normativní, psychologické, strukturální a genetické. Pojem kategorie Paleček připodobňuje k pojmu rasa, od jehož používání se postupně v sociálních vědách upustilo jako od zavádějícího. Pojem kultura autor zařazuje podle kategorizace Brubakera a Coopera do pojmů pro praxi (category of practice) namísto pojmů pro analýzu (category of analysis) s tím, že tento pojem je užitečný a používáný ve společenské praxi, ale pro potřeby vědecké analýzy není dostačující.

Pro svoji práci jsem zvolila i přesto pokus o operacionalizaci kultury, protože se tento termín zde vyskytl a musí proto být definován.

Pro potřeby mé práce se přikláním k definici kultury, která shrnuje podle mého názoru většinu dimenzí kultury. Jak uvádí Schwartz, Montgomery, Briones: „Co fungovalo ve zkušenosti společnosti a stálo za předání budoucím generacím, ... nápady (co jsou) převzaty více a více lidmi, ... sdílené standardní pracovní postupy, nevyslovené předpoklady, nástroje, normy, hodnoty ... (a) konvence o tom, čemu věnovat pozornost a jak zvážit vyzkoušené elementy.“¹⁵ Schwartz, Montgomery, Briones [2006:5].

1.1.5 Identifikace

Identifikace je proces, který je přijímán mezi sociology obecně lépe než pojem identita, protože může zachytit jemnější nuance jejího dynamického vývoje. Podle Eriksena jde o proces vytvářený v průběhu identifikování se s někým a jeho opaku neboli etablování rozdílů vůči někomu. Kontrasty jsou klíčovými momenty identifikace. Eriksen [2007:68].

Malewska-Peyre (1993) prezentuje test „Kdo jsem?“ jako jeden z prvních možných přístupů k určení identity. Vlastní určení identity může být prezentováno pojmy popisujícími osobní identitu (jsem inteligentní, jsem citlivý, jsem brunet) nebo *pojmy sociálních rolí a příslušnosti ke společenským skupinám* (jsem protestant, socialista, lékař, žena, muž, Arab) jak vypověděli respondenti, účastníci se šetření. Malewska-Peyre [1993:110]. Respondenti se

¹⁵ “What has worked in the experience of society that was worth transmitting to future generations, ... idea(s) (that are) adopted by more and more people, ... shared standart operating procedures, unstated assuptions, tools, normes, values... (and) conventions about what to pay attention to and how much to weight the elements that are sampled.”

tak mohou identifikovat se skupinou etnickou, kulturní, jakožto celkovou komunitou Vietnamců v České republice, tak s konkrétními sociálními skupinami.

2. Metody a cíle výzkumu

2.1 Cíl práce

Cílem práce je vhléd do rodinného života respondentů, vietnamských imigrantů druhé nebo jedenapůlté generace. Jedná se o děti imigrantů generace první, které se buď narodily na území České republiky, nebo které přijely v brzkém věku – nejvyšší věk příjezdu byl 9 let. Práce se zabývá problematikou vlivu rodičů na integraci dětí do české majoritní společnosti a zároveň se snaží zjistit vývoj formování identity těchto imigrantů druhé generace.

Cílem výzkumu je tedy nejprve v deskriptivní fázi přiblížit konceptuální základnu a zkoumanou populaci pomocí odborné literatury a dalších teoretických zdrojů. Cílem explorační fáze bylo nalezení základních faktorů ovlivňujících data a souvislosti.

Jako výzkumnou metodu jsem použila interview, abych zjistila, jak zvládají děti druhé generace imigrantů život mezi rodiči a jejich nároky, normami, mentalitou a většinovou společností. Nespornou výhodou interview je možnost zachytit i to, co se již stalo, k čemuž je využita narativní dimenze rozhovoru. Polostrukturovaný rozhovor měl odhalit subjektivní dimenzi dotazovaných, jejich názor a pohled na zkoumanou tematiku. Vyznačuje se definovaným účelem, pružností dotazování a flexibilitou celého procesu získávání informací. Hendl [2005:183-190]. Rozhovory se zároveň staly obohacujícím prostředkem k porovnání teoretické báze informací o životě vietnamských imigrantů s jejich vlastními výpověďmi. Jak tvrdí Brouček na úvod své studie o vietnamských imigrantech: „Je-li opravdu příznakem lidské existence narativnost, jak bylo mnohokrát konstatováno, pak by nám příběhy českých Vietnamců měly navzdory subjektivnosti poskytnout dostatečnou pramennou základnu k pochopení jejich života v českém prostředí.“ [Brouček 2003:8]

2.2 Plán výzkumu

Výzkum byl rozdělen na tři základní fáze.

První byla fáze přípravy a nastudování teoretické základny, při níž jsem postupně formovala výzkumný problém a základní výzkumné otázky.

Dále následovala fáze výběru respondentů, pilotáže a samotného sběru dat pomocí polostrukturovaných rozhovorů. V průběhu této fáze byly prohloubeny výzkumné otázky a pozměněna plánovaná metodika výzkumu.

Výzkumné otázky, položené na začátku výzkumu, byly stanoveny takto:

Jakou roli hraje vliv rodičů na integraci dětí?

Jakým způsobem se formuje jejich (etnická a kulturní) identita a jaké jsou faktory ovlivňující tento proces?

Výzkumné otázky byly rozpracovány do podotázek, jimiž jsou: Jak probíhá výchova ve vietnamské rodině migrantů? Jak se děti vyrovnávají s životem „dvou kultur“? Jak vnímají respondenti svou identitu a jaký jí přiřkládají význam? Ve třetí fázi přibyla otázka na způsob formování identity. Odpovědi na tyto podotázky lze najít odpověď na hlavní výzkumné otázky.

V poslední fázi jsem přistoupila k analýze sesbíraných dat, která byla prováděna z pěti prepisů rozhovorů, z polních poznámek pořízených během dalších pěti rozhovorů a částečně z výpovědí mladých Vietnamců, kteří se na zkoumané téma vyjadřovali na internetových blogách.

Z poslední fáze výzkumu vychází závěry, které předkládám ve třetí kapitole.

2.3 Počáteční fáze výzkumu

Nejprve prezentuji důvod užití kvalitativní metodologie. Kvalitativní výzkum se používá na relativně malém vzorku jedinců, o kterých se snaží zjistit co nejvíce informací. Kvalitativní výzkum na rozdíl od kvantitativního, který je vysoce reliabilní a odhaluje obecné numerické pravidelnosti u zkoumaného širokého vzorku, může odkrýt latentní vztahy mezi proměnnými a oceňována bývá relativně vysoká míra validity dat. Výzkum není založen na stanovených hypotézách, ale na stanoveném existujícím sociálním problému, který byl zkoumán, a pomocí výpovědí respondentů se formoval způsob jeho užšího zachycení a analýzy.

2.3.1 Reflexe výzkumníka

Problém představuje limitovaná možnost generalizace závěrů na populaci a redukce dat daná úsudkem respondentů.

Výpovědi mohly tedy být přizpůsobeny mé přítomnosti. Při rozhovorech jsem se snažila otázky pokládat způsobem, který by neodhalil můj možný subjektivní názor na zkoumanou problematiku. S respondenty došlo k prvnímu kontaktu při rozhovoru, mezi mnou a jimi nebyl žádný osobní vztah, který by mohl mít vliv na charakter odpovědí. Otázky byly

přizpůsobované interakci mezi tazatelkou a respondenty, stále byly však pokládány tak, aby odpovídaly předem dané struktuře a aby pokryly všechny tematické okruhy. Domnívám se, že odpovědi byly přizpůsobeny pouze minimálně, protože rozhovor probíhal v neformálním duchu a z důvodu neutrálního postoje mého postoje neměli respondenti potřebu informace skrývat. Je ale nutné brát v úvahu další možné významy, které respondenti mohli odpovědím přisuzovat a které mi nebyly zřejmé. Podle Silvermana je nutné zamyslet se nad tím, zda byl při rozhovoru s tazatelkou informacím přikládán stejný význam jako by byl přikládán při rozhovoru s kamarádem českého, vietnamského původu nebo například rodičem? [Silverman 2005:].

Téma vlivu rodičů jsem zkoumala pouze z pohledu dětí, Vietnamců, kteří se již narodili v České republice nebo zde začali žít v brzkém věku a chodili do zdejších škol. Jde tedy o subjektivní dimenzi odpovědi (které však lze ověřit otázkami na životní biografii), z níž lze usuzovat, jaký vliv opravdu měli rodiče na své děti, nejen jak je děti vnímají.

2.4 Cílová populace

Respondenti byli vybráni metodou sněhové koule, tedy první respondent mi navrhl druhého a tak dále. Ve výsledném seznamu respondentů se však mezi sebou osobně znají jen tři z deseti, a většina pochází z různých sociálních vrstev a příchod jejich rodičů do České republiky byl motivován různými důvody. Rodiče všech respondentů pochází ze severního Vietnamu, bývalé Demokratické republiky Vietnam. Z těchto rodičů pochází šest přímo z hlavního města Ha Noi. Demografické údaje o rodičích mohou osvětlit podobu výchovy, závislou na míře jejich adaptace na české prostředí, kterou zvolili po emigraci do České republiky, například většina rodičů, pocházejících z menších osad na venkově dodržuje mnohem striktněji normy konfuciánské výchovy. Dalším faktorem výchovy je doba pobytu v České republice jakožto čas, který měli rodiče na možnou adaptaci na českou společnost. Tento faktor se však neukázal být určujícím.

Celkem bylo provedeno 10 hloubkových rozhovorů, z nichž k polovině byly pořízeny audio záznamy a ke zbylým pěti důvodu technických obtíží pouze polní poznámky.

Základní demografické informace o respondentech jsou uvedené v následující tabulce.

Tabulka respondentů

Jméno	Vu	Zuzka	Lenka	Andrej	Anni	Anička	Anne	Anča	Hanka
Věk	20 let	19 let	17 let	21 let	18 let	21 let	16 let	20 let	18 let
Studium	FSV UK	Maturita-soukromá VŠ?	English College	ČVUT	Maturita	FF UK	Soukromé gymnázium	Maturita – rok jazykové školy?	Maturita-3.lékařská UK
Příchod do ČR	3 roky	Narozena v ČR	Narozena v ČR	9 let	Narozena v ČR	5 let	Narozena v ČR	Narozena v ČR	Narozena v ČR
Délka pobytu rodičů v ČR	17 let	25 let	23 let	24 let	80. léta příchod	16 let	20 let	90. léta příchod	80. léta příchod

Analytická část nemůže poskytnout možnosti úplné generalizace, protože vzorek nereprezentuje danou populaci z důvodu nevyváženosti pohlaví. I přesto však díky převaze dívek bylo docíleno zajímavých zjištění, zejména co se týká rodinné hierarchie, dodržování konfuciánských tradic, postavení dívek ve vietnamské rodině a adaptace těchto tendencí na fungování v prostředí české, majoritní společnosti.

2.5 Sběr dat

Vlastní sběr dat proběhl technikou polostrukturovaného rozhovoru, samotné rozhovory probíhaly v rámci dvou týdnů na místě a v čase, které si respondenti sami určili jako jim nejlépe vyhovující. Respondenti byli oslořováni svým českým jménem (z čehož vznikla debata o názoru na české, přidělené jméno, které respondenti nepovažují za autentické) a během rozhovoru jsem jim tykala z důvodu přibližně stejného věku a pro navození příjemnější, neformální atmosféry. Tento přístup je, domnívám se, výhodnější pro získání otevřeného postoje respondentů a odstranění zábrán, které mohou pramenit z prvního kontaktu s tazatelkou. Debata probíhala v konverzačním stylu a svým zainteresovaným přístupem k tématice jsem v průběhu rozhovoru motivovala respondenty k dalšímu vyprávění a k odpovědím na otázky týkající se i intimních témat, aniž bych jim podsouvala svůj subjektivní názor. Sondáž (probing), probíhající opakovaně po získání důvěry respondenta, se

týkala vždy prohloubení debaty o podrobnostech kontextu daného jevu. Neutrálnost otázek byla podpořena přehledem možností, které připadají v úvahu, což respondentům přiblížilo směřování otázky. Jako příklad lze uvést: „Některé holky mi v předchozích rozhovorech říkaly, že mají velice striktní výchovu, že nemůžou přespat u kamarádů, jiné ale tuhle možnost mají. Asi záleží na rodičích, vid’?“. Díky tomuto postupu respondenti odpovídali detailně, neodmítli žádnou otázku, s nadšením pro zkoumanou problematiku dokonce navrhovali další témata ke zkoumání a konverzaci. Právě díky tomuto přístupu, zejména dívek, které využily této příležitosti k dlouho potlačované kritice rodičů, se objevilo mnoho subjektivních souvislostí a přístupů.

2.6 Práce s daty

Data, získaná v případové studii, byla podrobena neustálému prozkoumávání.

Na začátku výzkumu nebyly předloženy jasně formulované hypotézy, naopak k závěrům jsem se dostala induktivním procesem analýzy získaných konkrétních informací směřujících k obecnému zjištění. Pomocí interaktivního procesu vytváření konceptů, kategorií a propozic byly sběr dat a analýza v recipročním vztahu. Data, jimiž byly polní poznámky a přepisy z rozhovorů, byla v průběhu sběru a analytické části stále porovnávána, dokud se vynořovala nová a nová zjištění – nedošlo k nasycení. Podle Hendla [2005] analýza začíná už samotným sběrem dat a protíná celý výzkumný proces, aniž by musela být pouze generována v analytické části.

V průběhu analýzy jsem se snažila dospět k výslednému zobecnění, které by popisovalo zkoumaný vzorek populace. Při práci s daty bylo hlavní motivací hledání pravidelností mezi případy, faktorů ovlivňujících zkoumané jevy a souvislostí mezi nimi. K získání validity výzkumu jsem se snažila nepřehlížet deviantní případy, které nalezené pravidelnosti vyvracely, s následným uvážením důvodu jejich výskytu a přizpůsobením jim vznikající teorie.

Sběr dat probíhal průběžně znovu při započetí analýzy a do rozhovorů byly zahrnuty nově vznikající kategorie a kategorie alternované. Hledání kategorií a konceptů bylo realizováno postupně, první fází bylo nalezení hlavních témat a následně abstraktních kategorií v sesbíraných datech.

V průběhu následující fáze jsem hledala příčiny a důsledky propojující jednotlivé kategorie. Ke strukturování nalezených kauzálních souvislostí jsem vytvořila vlastní kódovací paradigma podle modelu formulovaného Straussem a Corbinovou.

V poslední fázi analýzy, při selektivním kódování, byl kladen důraz na integraci výsledků vycházejících ze vztahů, jež byly nalezeny v průběhu první fáze. Bylo provedeno hledání ústředních témat a kategorií, které by mohly být podkladem pro vznikající teorii.

Seznámila jsem se také s faktory, které mohou negativně ovlivnit analytický proces, a snažila se předejít jejich vlivu - viz Hendl [2005:224]. Některým z těchto negativních vlivů jsem však nebyla schopna předejít, příkladem může být *Informační dostupnost* – dostupných informací byla věnována větší pozornost nebo *Scházející informace* – scházejícím informacím nebyla věnována dostatečná pozornost.

Závěry se proto snaží pouze odkrýt pole dále zkoumatelné problematiky, nabídnout návrhy pro hlubší výzkum a obohatit teoretickou základnu studií, které již byly na toto téma provedeny.

3. Analýza dat

Analytická část, ve které byla využita výše popsaná metodologie, tvoří základní kámen celé práce. Analýza byla prováděna již v prvních krocích výzkumu a v průběhu celého procesu výzkumu bylo hlavním motivem nalezení zjištění, které by objasnilo zkoumanou problematiku a pokud možno odpovědělo na stanovené výzkumné otázky. V první části jsou předložena základní zjištění z prvotní fáze průchodu sesbíranými daty, která byla tematicky kategorizována v průběhu kódování. Tento seznam byl postupně tříděn a následně sestaven do logických souvislostí. V poslední fázi, jejímž základem bylo schéma kódů, jsou představeny integrované výsledky podpořené konkrétními výpověďmi respondentů.

3.1 Počáteční fáze analýzy

Před samotnou realizací rozhovorů jsem si připravila otázky, které jsou součástí příloh této práce (příloha 1). Výpovědi respondentů byly v průběhu kódování zkoncipovány do hlavních původních kategorií. Těmito kategoriemi byly:

- *První roky života* (kde, kým a jakým způsobem byli respondenti vychováni – průběh primární socializace)
- *Finanční podpora* (jakým způsobem poskytují rodiče dětem finanční podporu)
- *Studium* (vliv rodičů jako motivace ke studiu, důležitost studijního úspěchu, řešení případných neúspěchů)
- *Plány do budoucna* (vliv rodičů na plány do budoucna – vzdělání, rodina, místo pobytu)
- *Vztah k Vietnamu* (zájem, pocit sounáležitosti s Vietnamem, frekvence návštěv Vietnamu, pocit cizosti při pobytu ve Vietnamu, všímání si odlišných vzorců chování, kontakt rodičů s příbuznými)
- *Tradice, zvyky* (jak vedou rodiče děti k udržování tradic, jakou mají děti k tomu motivaci, tradice praktikované v domácnosti, subjektivní názor respondentů)
- *Jazyk* (úroveň vietnamštiny respondenta, úroveň češtiny respondentových rodičů, subjektivní otázky k vnímání jazyka jako hlavního komunikačního prostředku, jazykové bariéry)
- *Integrace* (národnost kamarádů, vrstevníků, subjektivní názor na výběr blízkých přátel, partnerské vztahy, vliv rodičů)

Záměrem analýzy bylo při použití těchto kategorií zjistit latentní souvislosti a příčinně kauzální souvislosti v sesbíraných datech.

Postupně se kategorie vyvíjely, samotný průběh výzkumu vedl k přepracování kategorií a změně pohledu na zkoumanou problematiku. Začalo se vynořovat téma striktní výchovy vietnamských dětí v porovnání s tolerantnější výchovou dětí českých. Další motivací pro výzkum se stal především zájem zjistit, jak tato tendence vzniká, čím je ovlivněna, jaký má vliv na formování identity mladých Vietnamců. Možností hlubšího porozumění těmto vzorcům chování bylo zjišťování alternací oproti vzorcům výchovy ve Vietnamu. Pátrala jsem po pravidelnostech ve výpovědích respondentů, které by mě mohly navést k dalším dimenzím problému. Faktorem ovlivňujícím míru adaptace rodičů na většinovou společnost a vznik hypotetických konfliktů v rodině je rozdílná adaptační strategie u dětí a rodičů (viz nové kategorie, srov. s. 4). Chování rodičů vykazuje známky *separace*, tedy situace, kdy jedinec, jako příslušník minoritní společnosti, nejeví známky zájmu k převzetí hodnot a ideálů většinové společnosti a ani na to neaspíruje. Podle Broučka „*Vietnamcům vadí neustálá konfrontace, pře a nadbytečné hádky. Jsou proto raději z těchto důvodů (ale nejen z nich) v ústraní.*“ [Brouček: 2003]. Představitelé samotné vietnamské komunity se na veřejnosti moc neprezentují. Důvodem k tomuto stranění se může být právě komunikační bariéra a obavy Vietnamců z neúspěšného zvládnutí situace (viz s. 8). Mluvčími této komunity se tak bez svolení stávají vedoucí vietnamsko-českých sdružení, jako jsou Jiří Kocourek z klubu Hanoi¹⁶ nebo Marcel Winter, předseda Česko-Vietnamské společnosti¹⁷, kteří interpretují události a názory vietnamské komunity v médiích. Jsou to právě imigranti druhé generace, děti přistěhovalců, které vystupují z ústraní a vyjadřují otevřeně své názory jak na internetových blogách, tak čím dál více i v rozhovorech a debatách v médiích v českém jazyce.

Dalším faktorem, jenž reprezentuje separaci, je intenzivní zájem na udržení tradic, norem a hodnot své původní kultury. Rodiče, kteří tráví většinu času v minoritní komunitě mezi vietnamskými krajany, a jejich rodinu a nejbližší okolí tvoří vietnamští imigranti, nevnímají potřebu přijmout ideály a hodnoty české společnosti. Faktorem, který k překonání separace nepřispívá, je jazyková bariéra, kterou rodiče (zvláště v situaci, kdy jim děti mohou sloužit jako tlumočníci) nemají ani důvod odstranit. I přesto, že většina Vietnamců první generace nastoupila hned po příjezdu do České republiky cestu ekonomické integrace, další

¹⁶ Dostupné z WWW: < <http://www.klubhanoi.cz/view.php?cisloclanku=2003080901> >

¹⁷ Dostupné z WWW: < <http://www.cvs-praha.cz/predsednictvo-revizni-komise.php> >

kroky k aktivnímu začlenění se do české společnosti nepodnikají a spokojují se s adaptací na proces obchodních záležitostí.

Naopak děti se vydávají na cestu *aktivní integrace* již při nástupu do českých institucí jako je mateřská a základní škola. Škola bývá prvotním impulsem pro motivaci k udržování a navazování nových vztahů v rámci české společnosti, k zájmu o její normy a hodnoty, které děti sdílí se svými vrstevníky. Uvědomuji si, že v této problematice by bylo potřeba hlubšího výzkumu a analýzy. Při prezentování těchto závěrů vycházím z prací Etnologického ústavu AV¹⁸.

Novými kategoriemi, které se vynořily v průběhu výzkumu, jsou:

- *Výchova* (striktní pravidla, subjektivní názor dětí, strategie vyrovnávání se s konflikty zájmů)
- *Vliv výchovy na pozdější přehodnocení identity*
- *Aktivita v komunitě* (vliv rodičů)
- *Adaptační strategie*

Tyto kategorie stimulovaly nový náhled na formování kauzálních vztahů a souvislostí mezi koncepty v dané problematice.

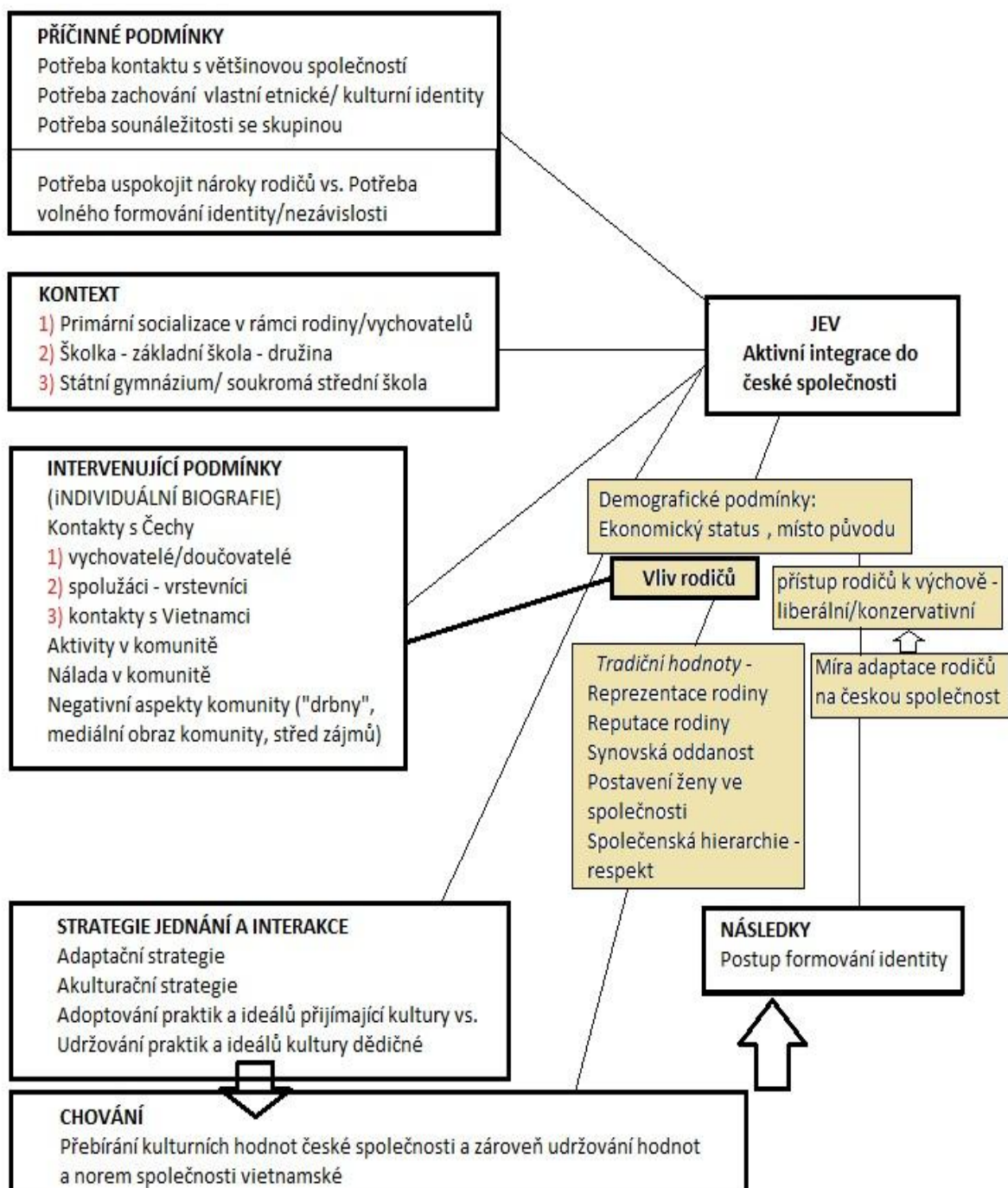
V rámci těchto kategorií můžeme také pozorovat stmelování kategorií, například kategorie *Jazyk* může být zahrnuta do kategorie *Integrace* (jazyková úroveň má přímý vliv na úspěšný proces integrace) a zároveň do kategorie *Výchova* (zvládnutí jazyka většinové společnosti je ovlivněno výchovou, resp. místem výchovy – děti, u nichž proběhla primární socializace u českých vychovatelů nebo v českých školách, mají k českému jazyku bližší vztah než děti, které přijeli z Vietnamu v pozdějším věku)

Dále je kladen důraz na hledání hlavního tématu, všeobecné kategorie, která se začala objevovat v rámci konceptu *Vliv rodičů*, ke kterému se vztahují všechny kategorie.

Další fází výzkumu je hledání vztahů mezi kategoriemi, nalezenými v primární fázi analýzy, během prvotního kódování. K přehlednějšímu popisu těchto vztahů je použit *Model paradigmatu*, který podle vzoru Strausse a Corbinové slouží jako schéma kódů a jejich vzájemných vztahů, které vedou k odhalení nových faktorů, ovlivňujících vzniklé kategorie.

1), 2), 3) = fáze vývoje respondenta

¹⁸ Dostupné z WWW: <<http://eu.avcr.cz/>>

Vznikající schéma navrhlo opuštění některých témat nalezených v první fázi kódování, a zkoumání jiných témat hlouběji. Byly nalezeny vztahy, interakce a souvislosti mezi těmito tématy/kategoriemi. Model paradigmatu nám umožňuje usouvztažnit dané jevy, osy představují vztahy mezi jednotlivými koncepty. Tento model není možné založit pouze na datech, ale také na teoretických konceptech, ze kterých vycházíme, a které umožňují tyto vztahy identifikovat.

Hlavním jevem, ke kterému se vztahují všechny části modelu, je **Aktivní integrace** do české společnosti. Je důležité uvést, že tyto souvislosti byly hledány ve vztahu k výpovědím respondentů, tedy jedenapůlté až druhé generace imigrantů, nikoliv jejich rodičů. Dále bylo mnoho konceptů založeno na pravidelnostech nalezených v individuálních biografích respondentů (vysvětlení fázemi vývoje respondenta). Z výše specifikovaného konceptuálního rámce vyplývá, že je integrace závislá na míře adaptace a akulturace jedince – viz [Dodd 1995, Berry 2006].

Koncept *akulturačních a adaptačních strategií* je zařazen do kategorie **Strategie jednání a interakce**, ze které vychází **Chování jednotlivce**. V konceptech se nachází konflikt zájmů zkoumaných jednotlivců, který byl již popsán v teoretickém rámci práce. Takovým středem zájmů jsou například jevy, které považujeme za hlavní **Příčinné podmínky** procesu integrace. Příčinnými podmínkami jsou nazvány subjektivní pocity jedinců, jako kategorii vytvořenou z individuálních výpovědí. Jedinec cítí *potřebu kontaktu s většinovou společností*, která vychází z *potřeby někam zapadnout*, nejčastěji konkrétně z potřeby identifikovat se se svým okolím v české škole či práci. Uspokojení této potřeby může být na druhé straně komplikováno nebo blokováno pocitem *potřeby zachování vlastní etnické či kulturní identity*. Tyto dva koncepty jsou dále ovlivněny *potřebou uspokojit nároky rodičů*, kladenými na udržení a formování etnické identity, oproti *potřebě formování nezávislosti a vlastní identity*, konstruované nezávisle na identifikaci s tím či oním etnikem.

Kontext pro proces integrace je formulován dynamicky, v závislosti na konkrétních životních fázích respondentů. Chronologickému kategorizování průběhu integrace je přikládán význam z důvodu měnícího se procesu identifikace v závislosti na životních obdobích. První částí kontextu integrace je fáze probíhající *primární socializace*, jejíž průběh bude mít na budoucí integraci vliv. K této fázi dochází u většiny respondentů v rámci rodiny (dítě se učí od vietnamských rodičů), u části respondentů však také vliv na primární socializaci měl pobyt u českých vychovatelů, který mohl usnadnit následný proces integrace (nejen zvnitřněním českých základních norem, ale především učením českého jazyka jako prvního). Druhou částí kontextu je průběh sekundární socializace na základní škole, kde vzniká neopomenutelný faktor, který má vliv na formování identity jedince a jeho aktivní integraci do české společnosti, a to je vliv vrstevníků. V průběhu této fáze nejprve jedinec může být konfrontován s pocitem jinakosti, uvědoměním si své odlišnosti od okolí (posměšky či komentáře ostatních dětí). Následně jedinec vstupuje do puberty, která je v mém výzkumu považována za zlomový bod v potřebě hledání sama sebe, formování identifikace se skupinou

a často vnitřním konfliktem mezi normami nastavenými rodiči a normami české společnosti, které se v řadě aspektů liší. V tomto věku si jedinec uvědomuje rozdílnost svého postavení v rodinné hierarchii s nároky, které z tohoto postavení vycházejí a s postavením svých vrstevníků. Třetí částí kontextu je rozdíl mezi státním gymnáziem a střední soukromou školou, který lze obtížně zobecnit na celou populaci. V rámci této kategorie vycházím ze subjektivních výpovědí respondentů, u kterých byla nalezena tato proměnná jako faktor ovlivňující formování příslušnosti ke skupině. Na soukromé střední školy totiž dochází relativně vysoký počet dětí první generace Vietnamců, kteří sem posílají své děti v na doporučení svých známých. Na jedné střední škole se tak ocitá skupinka mladých Vietnamců, kteří mezi sebou již zformovali vzájemné vztahy a tráví společně většinu času jak ve školních lavicích, tak po skončení výuky. Dochází tak k nezamýšlené komplikaci integrace do české společnosti. Naopak respondenti docházející na veřejná gymnázia se znají především s Čechy a s nimi také udržují následně vytvořené vztahy. Na tento kontext má však vliv objevená třetí proměnná, kterou je vliv rodičů – bude popsán níže.

Intervenujícími podmínkami je v závislosti na rozdělení na tři životní fáze především *míra kontaktu s Čechy*. V první fázi jsou pro malé Vietnamce zásadní čeští vychovatelé nebo vychovatelky, u kterých děti tráví většinu dne, často si je rodiče berou domů pouze na víkendy. Dítě tak automaticky tíhne více k českým podmínkám, na které si zvykne již v prvních letech života. Druhou fází prochází vietnamské děti v aktivním kontaktu s vrstevníky ve školách, vliv mají také čeští učitelé a Češi organizující volnočasové aktivity. V poslední fázi dochází u respondentů k udržení nebo přerušování vztahů s přáteli, se kterými trávili čas na základní škole, a pozorujeme tendenci, kterou lze nazvat „znovuobjevování Vietnamu“. Jde o probuzení zájmu o vietnamskou kulturu, aktivity v komunitě a vietnamské krajany. Na tuto tendenci má vliv mnoho faktorů, od obecného názoru na komunitu, po přijetí norem rodičů. Tato životní fáze může být pochopena jako zpožděná internalizace norem a ideálů vietnamské společnosti, která byla doposud komplikována vlivem českých intervenujících podmínek.

Strategiemi jednání a interakce ovlivňujícími integraci druhé generace Vietnamců v Čechách jsou, jak bylo již zmíněno, *adaptační a akulturační strategie*, které určují, v jakém poměru jedinec zvolí mezi adoptováním praktik a ideálů přijímající kultury a udržováním praktik a ideálů kultury dědičné (srov. s. 5-6).

Z výše zmíněných strategií vychází výsledné **chování** jednotlivce, které se v závislosti na zvolené strategii pohybuje na úsečce ohraničené *přebíráním kulturních hodnot* české společnosti a *udržováním hodnot společnosti vietnamské* (resp. komunity, která jej ovlivňuje).

Chování každého jednotlivce v rámci skupiny se projevuje **následky**. Tyto následky formují podle analýzy jako průběh *formování identity*. Identita je se svým multidimenzionálním charakterem dynamickým procesem, který je závislý na mnoha faktorech, situačních a časových. Ve výpovědích respondentů byla nalezena jistá pravidelnost v postupu tohoto formování identity. Většina respondentů pociťuje v období puberty touhu „zapadnout mezi Čechy“ a identifikovat se s touto národní skupinou. V určité fázi však tato touha přestala být přední motivací a respondenti začali vnímat svou etnicitu. Nelze však slepě zobecňovat tuto tendenci, protože jak soudíme z případů, které tuto koncepci vyvracejí, identita není v životě respondentů zdaleka vnímána jako přední hnací síla. Někteří respondenti si podle svých výpovědí příslušnost neuvědomují a nehledají způsob, jak se „zařadit“.

Klíčovou kategorií, která se vynořila v průběhu opakovaného srovnávání případů, je **vliv rodičů**, neboli přesněji **výchova**. Tento pojem je v paradigmatickém modelu znázorněn barevně, neboť se jedná o koncept, který může být v určitých případech považován za latentní, abstraktní kategorii, ale přímo či nepřímo ovlivňuje všechny koncepty znázorněné v modelu. Další jevy, které mají naopak vliv na rodiče a jejich přístup k výchově, jsou také značeny barevně. Jsou to tradiční hodnoty, míra adaptace na hodnoty české společnosti a demografické podmínky. Všechny tyto vlivy jsou recipročně provázány, ovlivňují se navzájem a ve výsledku hrají roli v přístupu rodičů k dětem. Faktorem, ke kterému je nutné přihlédnout, je osobní charakter každého jedince, v našem případě každého rodiče, který ve stejné míře jako výše zmíněné aspekty ovlivňuje způsob výchovy. Každý z rodičů dotazovaných respondentů přistupuje k výchově svých dětí v souladu s tradičními hodnotami vietnamské společnosti, z nichž některé vycházejí z tradic konfucianismu, který formoval vývoj tradiční rodinné hierarchie ve Vietnamu a autoritářského přístupu k dětem. Zároveň rodiče vycházejí z buddhistické filozofie (záleží na typu víry jedince) a pravidel respektu k předkům. Tyto hodnoty by rádi předali svým potomkům, přicházejí však do kontaktu s okcidentálními hodnotami české společnosti, které se v mnoha aspektech liší. Rodič tak v závislosti na míře adaptace přizpůsobuje svůj přístup k dětem. Výzkum se dále snaží identifikovat, jak se s touto konfrontací hodnot vyrovnávají děti vietnamských rodičů. Konkrétní příklady výpovědí jsou prezentovány v následující, finální analýze integrovaných dat, která byla zpracována selektivním kódováním.

3.2 *Výsledky analýzy dat*

V této části práce prezentuji hlubší analýzu konceptů, které byly objeveny v průběhu předběžných částí analýzy. Některé z těchto konceptů již byly představeny, jiné popisují v následujících řádcích.

Ve výpovědích respondentů byly nalezeny pravidelnosti, které lze rozdělit podle závislosti na určujícím faktoru, kterým je pohlaví. Dívky a chlapci odpovídali na otázky týkající se výchovy a vlivu rodičů odlišně, proto bylo k tomuto faktoru přihlédnuto a v následující analýze je jeho vliv popsán.

Nalezené tendence a koncepty jsou podpořeny autentickými replikami výpovědí respondentů.¹⁹

3.2.1 *Výchova*

Výchova je prvním konceptem, který je hlouběji podroben analýze a který považuji za zásadní faktor ovlivňující chování druhé generace vietnamských imigrantů a jejich integrace do většinové společnosti. Tento koncept rozděluji do několika podúrovní neboli témat, která jsou s ním přímo spojena. Těmito tématy jsou *Rozdíl v přístupu k dívkám a chlapcům*, *Partnerské vztahy*, *Reputace rodiny*, *Vliv na plány do budoucna* a *Vliv na identifikaci dětí*.

Sami Vietnamci druhé generace byli vychováni v synkretické kultuře, kde roli hrály vlivy čínské, ale i okcidentální tradice a promítají se do všedního života, který je ovlivněn náboženstvím (prolíná se zde buddhismus, taoismus, spirituální stránka je obohacena o kult předků), striktní etiketou a společenskou hierarchií (viz kapitola 1.2.2 Vietnamská společnost). Správné návyky jim byly vštěpovány jejich rodiči a oni by je rádi předali svým potomkům. Konfuciánská tradice, která je jedním z nejvíce integrovaných čínských vlivů, je dodnes zřetelným aspektem formujícím hodnotový žebříček vietnamského občana a výchovu jeho dětí. Jak již bylo řečeno, starost o poskytnutí toho nejlepšího svým potomkům je důležitým principem, který by měl být ve stáří rodičů odměněn tím, že jim ve stáří stejná péče bude recipročně poskytnuta dětmi. Z těchto principů vychází následné chování rodičů, jejich adaptace na potřeby dětí limitovaná pravidly a hodnotami vietnamské tradiční výchovy.

¹⁹ Respondenti jsou nazváni pseudonymy, Tazatelka je označena zkratkou T:

3.2.1.1 Rozdíl v přístupu k dívkám a chlapcům

Do chlapců jsou vkládány větší naděje, než do děvčat, když hlavním cílem stále zůstává dceru dobře provdat. Jak také vychází ze zkušeností tradičního Vietnamu, kde dcera putovala do rodiny manžela, nebyla viděna jako výpomoc a zajištění do budoucna pro své rodiče, ale pro rodinu manžela. Podle Strašákové se v tradičním Vietnamu používalo rčení „Dívka je dítětem cizích lidí.“ nebo „Dívka patří do jiného rodu.“ Chlapec zůstával u rodičů a staral se o ně a plnil povinnosti, které vycházely z jeho postavení, jako je například uctívání předků. [Strašáková:online].

Tento faktor, jak jsem již uvedla, má vliv na výpovědi všech respondentů. Dívky mají obecně přísnější pravidla v domácnosti, musejí se chovat podle daného vzorce slušné dcery a následně manželky. Chlapci mají volnější výchovu, ale jsou na ně kladeny nároky ve studiu a nároky vycházející z principu synovské oddanosti a úcty k rodičům. Naopak dívka svým nevhodným chováním může znatelně poškodit pověst rodiny, jak uvádím dále. Striktní pravidla jsou hodnotami etickými, které nemusí být nutně spojeny hodnotami tradičními, jako je dodržování svátků a spirituální výchova. Ve výzkumu je také vzata v úvahu individuální odlišnost rodin, jak bylo naznačeno v části analýzy axiálního kódování (srovnání s. 31), výchova je podmíněna faktory, které se navzájem ovlivňují - mírou adaptace rodičů, mírou udržování tradičních hodnot, i výchozí situací ve Vietnamu.

Vu jako chlapec má pravidla mnohem volnější.

Vu: „...je to tam jiný, loni jsme tam byli s klukama ze třídy, jsme jeli prostě na měsíc do Vietnamu, ... s Čechama? ...Nonono, a vzali jsme motorky a jeli ze severu na jih, je to prostě jiný, je to exotický..., je to o něčem jiným než tady“

Respondentka zmiňuje výchovu bratra, která je mnohem liberálnější, bratrovi je mnohé dovoleno a jí naopak zakázáno.

Zuzka: „Oni vidí v bráchovi nějakou budoucnosti, on vlastně muž... až vyrostete tak se musí postarat něk o tu rodinu, až bude mít on.. kdežto já si můžu vzít někýho muže.“

Zuzka: „s lidma ze třídy jo, ale tam byl problém, že oni hodně pořádali nějaký akce, a rodiče mě nechtěli pouštět, za prvý, že jsem byla holka, že se o mě báli, takže mě moc nechtěli pouštět. Že se báli, že bych lhala, že jdu s nima a šla bych třeba někam jinam. Oni jsou strašně ostražitý, co se týče týchle věcí.“ Do dnešní doby jí není dovoleno přespávat nikde jinde, než doma.

Respondentky strávily dovolenou s kamarádkou v zahraničí, to jim bylo dovoleno, ačkoliv jim v běžných situacích rodiče mnoho jiných věcí zakazují.

Lucka: „To nepochopíš, no.“ „Mě pouští přespávat tam, kde je fakt znají dobře. Kde si to můžou ověřit.,,

Výchova je založena na opakovaných kázáních ze strany rodičů.

Dalším zřejmým faktorem, který ovlivňuje výchovu, je uvědomění si kontrastní situace, kterou rodiče jako imigranti první generace prožívají. Možnost srovnání českého chování a hodnot většinové společnosti s těmi vietnamskými je vede k ochraně svých tradičních ideálů a norem pro své potomky. Uvědomění si kulturně odlišného, jak bylo již uvedeno výše, je základním prvkem uvědomění si příslušnosti ke své kulturní skupině (tzv. „ingroup“). Rodiče se snaží předejít ztrátě etických pravidel a absolutní adaptaci na české prostředí, které se svou neznámostí jeví jako potenciální nebezpečí pro „nezkaženost“ jejich dětí.

Lenka: „Oni nám to pořád říkaj, že nemáme dělat, to co dělaj Češi, nebo jako... ty nesprávný lidi, že musíme dodržovat ty naše tradice, a tyhle věci, akorád že my potom řeknem, že už je jiná generace, že by to už mohli pochopit, a oni že né, že jsme pořád Vietnamci, a že bychom tyhle věci měli dodržovat.“

„Takhle se Vietnamci nechovaj...“

Respondentky uvádí, že míra udržování tradiční vietnamské výchovy závisí na adaptaci rodiny na české prostředí, finanční situaci rodiny a individualitě rodičů.

Všichni respondenti potvrdili premisu, že přísnost ve výchově a stanovených normách závisí na pohlaví potomka. Dcery mají pravidla stanovená mnohem striktněji než chlapci.

Andrej: „Já jsem měl taky striktní vychování, ale já jsem si to vyargumentoval, prostě.“²⁰

²⁰ Odmítnutí nebo nerespektování názoru staršího, výše postaveného člena rodiny je nevhodné, sestra si toto chování nesměla dovolit. Andrej má speciální postavení, které s sebou nese mnoho privilegií, ale také veliký tlak, který je na něj kladen. Je totiž nejstarším synem prvorozeného syna – tedy svého otce, a v rodinné hierarchii stojí na předním místě, hned po svém dědovi. Všichni muži by ho tak měli následovat a brát si z něho příklad. *„Já jsem se narodil do té pozice, kdy jsem měl vést... jako následovník... mám se stát vzorem pro své sestřenky a bratrance, máš být vzor.“* Odolává tlaku rodiny tím, že je bezproblémový a vzorný syn, s úspěchy ve škole atd.

Andrej: „ Když já jsem se v 19ti opil, a přespál jsem u kamaráda, tak jsem dostal takové menší kázání...ségra by dostala hlavně výprask...“

Zajímavou odlišností byl také přístup rodiny žijící ve Vietnamu k dětem vychovaným v Evropě v závislosti na pohlaví. Respondenti mužského pohlaví popisovali, jak jsou při návštěvě obskakováni rodinnými členy (ženami), dcery musí i na dovolené dodržovat pravidla správného chování a činit se, jak byly vychovány, k pomoci rodině.

Lenka: „ Oni spíš ty babičky seděj doma, a my, jako ty dcery pracujeme.“

Na závěr této analýzy je nutné podotknout, že i přes silné rozdíly v přístupu k dívkám a chlapcům v rámci rodiny je vidět jistá úroveň adaptace na české prostředí a to z toho důvodu, že pravidla již nejsou tak striktně dodržována jako ve Vietnamu. V České republice záleží na počtu dětí a poměru sester a bratrů. Pokud je v rodině jeden bratr, je většinou uznáván stále podle tradiční synovské oddanosti jako jistota pro rodiče a jsou do něho vkládány naděje. Jsou-li však v rodině pouze dívky, přistupuje se k nim rovnocenně a mají mnohem větší možnosti než v rodinách se synem.

3.2.1.2 Partnerské vztahy

Partnerské vztahy jsou u mladých Vietnamců ožehavým tématem, které vzbuzuje vášnivé diskuze. I přesto, že rodiče si přejí zachovat celistvost rodiny a kolektivní charakter společnosti je vede k motivaci vybrat svým potomkům partnera z rodiny, se kterou budou rádi a schopni udržovat vzájemné vztahy, je stále více zřejmý vliv západní kultury, když se dívky a chlapci dožadují podílu na rozhodování o svých budoucích manželských partnerech. Souvislost se snahou rodičů o výběr správného partnera má i obava z pošpinění rodinné pověsti, která může trpět, pokud se dívka nebude chovat podle pravidel ctnosti a poslušnosti, nebo pokud chlapec poruší povinnost soudržnosti a úcty k rodičům. Pokud se rodičům nepodaří zajistit svazek s rodinou, která s nimi bude udržovat vzájemný kontakt, nebudou schopni zajistit ani udržení tradice uctívání předků ani ekonomických jistot, které plynou z povinností dvou vzájemně provázaných rodin.

„Devadesát devět procent vietnamských rodičů by si přálo, aby si jejich ratolest vybrala za svého životního partnera Vietnamce. Když si jejich dcera přivede domů českého přítele, většina rodičů to časem asi přijme, ale začátek pro ně není jednoduchý.“ [Nguyen Thi:online]

Výpověď následující respondentky se shoduje s výpověďmi ostatních dívek, které musejí dodržovat přísná pravidla týkající se limitace volnosti ve vztahu s chlapcem. Tato respondentka však popisuje svou rodinu jako tolerantní k výběru přátel a hovoří o tom, že ji rodiče nikdy nevedli k vietnamské kultuře. Základů morálních pravidel se však nevzdali.

Lenka: „Nechtělí mě pustit s přítelem na dovolenou. Je mi 22. To je takový střet generace a tradic.“

I v případě respondenta, který má absolutní volnost v rozhodování a rodiče mu podle jeho slov nikdy nic nezakazovali, můžeme sledovat tendenci rodičovské preference Vietnamky při výběru budoucí manželky.

Vu: „...oni něco předtím říkali, ale já to neřeším... spíš do budoucna, jako na svatbu a tak... že spíš Vietnamku? No, to říkali“.

Jak bylo již popsáno v části analýzy rozdílů přístupu ve výchově k děvčatům a chlapcům, vietnamské dívky mají v naprosté většině případů zakázáno trávit noc jinde než doma, kde jsou pod dohledem rodičů. Vychází to z morální zásady, že by k pohlavnímu styku nemělo dojít dříve než před svatbou. Toto pravidlo je základem chování vzorné vietnamské dívky. Kamarádky respondentky mají v domácnosti dodržovat stejná pravidla, což může být důvodem identifikace respondentky s touto skupinou Vietnamců.

Zuzka: „Holky, všechny vietnamský, by neměli nikde spát. Já vlastně ani nevím proč, když jsem se ptala, tak mi řekli, že by si ta rodina mohla něco pomyslet... jako i ostatní, co by si říkali. Já to nechápu právě... já v tom nevidím žádný logický... když spím u holky.“

V případě Zuzky rodiče nejsou při výběru partnera tak striktní. Argumentem proti výběru budoucího manžela z řad Čechů je fakt, že by si rodiče s rodiči budoucího partnera nerozuměli. Respondentka dále popisuje tradice svatebního obřadu a následné předání nevěsty podle patrilinie rodině manžela.

Dále popisuje pravděpodobný důvod k soudobé tendenci vietnamských dívek uzavřít manželství v relativně mladém věku.

Zuzka: „Jakmile holka ztratí panenství, tak se musí vdát. Nebo až na to přijdou rodiče... to je častý důvod ke skrývání.“

Dalším tématem, pojmím se k otázce partnerských vztahů, je tendence provdat dcery po dokončení studia. Udržení rodinné soudržnosti je důležitým faktorem k uskutečnění sňatku. Stejným způsobem vypovídaly i dvě další respondentky.

Lenka: „Otázka je, že jakmile ty holky dokončí školu, tak by se měly co nejdřív vdát, aby nezůstaly na ocet. Takže je důležitý, aby ta holka, ale i kluk, aby měli rodinu“

Dalším aspektem, vycházejícím z konfuciánské tradice (srov. Strašáková:online), je stanovení pravidel pro dívky, které si přejí scházet se s chlapci před svatbou. Morální pravidla zakazují dívce styk s chlapcem před svatbou, s tím je spojena tendence k limitaci kontaktu mezi nimi nebo jeho sledování rodiči.

Hanka: „Právě to je tak, do skončení školy nemáš nárok na přítele, a potom až to doděláš, měla by ses rovnou vdát.“

Výpověď respondenta mužského pohlaví jen potvrzuje výstupy z analýzy rozdílu mezi pohlavími jako faktoru ovlivňujícího způsob a striktnost výchovy.

Andrej: „Nedostával jsem přímo takový kázání...ale ségra, ta to měla horší. Třeba měla kluka dřív, než bylo záhodné a tak.“

Zajímavým poznatkem bylo zjištění, že v Německu, podle výpovědi respondentky není kladen takový důraz na zabránění sexuálnímu styku mladých, nesezdaných párů. Ze zkušenosti respondentky, z pozorování a z doslechu od rodičů, se kterými se stýká její teta, která imigrovala do Německa, je zřejmé, že výchova je v tomto ohledu mnohem liberálnější.

Další srovnání podává respondent, který se narodil a prožil svých prvních devět let ve Vietnamu. Respondent tvrdí, že vietnamští imigranti zachovávají mnohem konzervativnější myšlení, ve srovnání s Vietnamem, kde se situace plynule přirozeně vyvíjí.

Andrej: „Já si myslím, že ve Vietnamu je to teď mnohem uvolněnější než tady. Když jedeš do cizí země, tak se snažíš udržet ty tradice, a nevyvíjí se to.“

Tento fakt byl podpořen dvěma dalšími respondentkami, které vnímají situaci striktní výchovy zapříčiněnou obavou svých rodičů z cizího prostředí země, do které imigrovali, a z konfrontace svého hodnotového systému s tím českým.

Anička: „Máma říká, že ti vietnamští kluci, kdyby věděli, že jsem měla tolik kluků, přitom jsem měla asi dva, nebo tři...tak že bych silně klesla, a kdyby věděli, že chodím s Čechem, to bych klesla ještě víc. Ale já si myslím, že ta dnešní generace to neřeší, jestli jsem měla dva kluky, nebo tři nebo žádného.“

Tímto výrokem se dostáváme znovu k již zmíněnému mezigeneračnímu rozdílu. Druhá generace Vietnamců je již adaptovaná na chování české společnosti, na principy a postupy

v partnerském vztahu, které přejali z většinové společnosti, již z důvodu, že je považují za logičtější či jednodušší, mají k nim bližší vztah. Striktní zákony vietnamské morálky druhé generace nezvnitřnila již proto, že pochopení této poslušnosti komplikuje možnosti srovnání s chováním českých občanů, které v tomto případě nepovažují za špatné či nějak ohrožující.

3.2.1.3 Vliv na plány do budoucna

Z výpovědí respondentů je zřejmé, že rodiče mají, nebo by rádi měli vliv na budoucí formování jejich dětí, ať již při výběru partnera (viz níže) nebo studia a následné pracovní náplně.

Lucka: „Ona si hlavně teďka musí najít manžela, podle mámy.. do pěti let musí.“ „Rodiče chtěj, abych se vzala ve dvaceti pěti letech, a ten manžel musí být o několik let starší než ty, a musí být hodně vzdělanej.“

Zuzka: Po maturitě přihlíží k finanční situaci rodičů a s tímto se rozhoduje pro omezenou volbu soukromé vysoké školy. Její bratr již navštěvuje střední soukromou školu, do které rodiče investují hodně peněz. Plánuje za tři roky studia na vysoké škole, na poslední rok studia chce do USA. Podmínkou však bude pobyt u sestřence, které rodiče věří.

Co se týká vlivu na výběr vysoké školy a budoucího povolání, rodiče často upřednostňují obory ekonomické, které by mohly zajistit potomkovi schopnost pomoci a následného převzetí rodinného podnikání. Většina respondentů si však prosadila svůj vysněný obora pokud v něm budou úspěšní, rodiče souhlasí. Uvádím dvě citace, které reprezentují opakující se tendenci rodičů rozhodovat o budoucím vzdělání, která se vyskytuje i u dalších respondentů.

Hanka „No rodiče furt chtěli něco s tou ekonomikou, ale já jsem říkala, že když mi to nepůjde, tak mě to ani nebude bavit, pak to konečně pochopili.“

Thu Trang: „Vybrala jsem si jednou a vybrala jsem si medicínu, i když naši chtěli budoucí podnikatelku. Nepodařilo se jim to, proto teď běží další díl „Vaše budoucí lékařka“ [Tran:online]

3.2.1.4 Vliv na identifikaci dětí

Ve volném čase se rodiče stýkají s ostatními vietnamskými přistěhovalci a svůj soukromý život tráví také s krajany a jejich rodinami. Rodiče děti berou do komunity, ať už v souvislosti s prací, rodinným obchodem, nebo jak vypověděla většina respondentů, na kulturní akce (svátky jako je oslava Nového lunárního roku, MISS Vietnam) nebo na rodinné oslavy (svatby příbuzných či známých), jejichž návštěva je nutností jako výraz solidarity s komunitou. Zde své potomky seznamují s potomky svých známých, často doufajíc, že si potomci opačného pohlaví padnou do oka. Tento princip může značně ovlivnit děti k výběru blízkých kamarádů z řad Vietnamců, s nimiž se později identifikují.

Návštěva tržnic jakožto komunitních center může být motivována kulturními akcemi, často je však pouze nutností, pramenící z potřeby pomoci rodičům s prací. Tato pomoc ze strany potomků je chápána jako samozřejmost a představuje jedno ze základních pravidel rodinné soudržnosti a solidarity. I v tomto případě je však nutné pohlížet na respondenty podle hlediska, ke kterému pohlaví se řadí, u děvčat je pracovní pomoc nárokována častěji než u chlapců, což plyne z postavení v rodinné hierarchii.

Lenka: „Rodiče mě samozřejmě berou do komunity.“ T: „Ty pracuješ v Sapě?“ „Né, já nepracuju v Sapě, nic nevím o rodičovském byznysu, někdo musí chodit pravidelně do Sapy pomáhat rodičům hlavně o víkend, kdy je hodně hostů.“

V dalších případech byla popsána angažovanost dětí na kulturních akcích a rodinných setkáních. Zde se děti dostávají do kontaktu s uzavřenou vietnamskou komunitou a zde poznávají své vrstevníky stejné národnosti. Je možné přihlídnout k faktoru dobrovolnosti těchto návštěv ze strany dětí. Pokud se děti neangažují dobrovolně, ale činí tak pouze kvůli uspokojení nároků svých rodičů, nejedná se o faktor, který by měl vliv na jejich identifikaci s touto skupinou, protože hodnoty nejsou zinternalizované.

Anne: „Rodiče mají hodně vietnamských kamarádů a přes rok bývají vždy 2-3 sešlosti. Na ty chodím s nimi a vidím se tam s vietnamskými kamarády. S českými kamarády se stýkám téměř každý den. Ve škole na tréninku.“

Nedobrovolná angažovanost v komunitě je podpořena následující citací.

Andrej: „Spousta dětí musí na ty svatby povinně, tak už je to štve. Já tam zajdu, když se mi chce.“

Respondentka Anička tlumočí pro vietnamskou kancelář v centru Sapa. Angažovat se v komunitě rozhodla sama poté, co se začala zajímat více o své vietnamské kořeny. Nebyla jediná z dívek, které odpovídaly, že po kontaktu s komunitou vyhledávají více vietnamské přátele, což funguje jako motivace k dalšímu působení v komunitě. (více v části kapitoly Formování identity).

Rodiče také dětem připomínají jejich etnickou/národní identitu.

Zuzka: „ Oni se snažej víc, abych se nakláněla k tý mentalitě těch Vietnamců, než abych byla Evropanka nebo Češka.“

Lenka „Jednou jsem přišla domů, že se mi ve škole posmívaj. Táta na to, jednou si Vietnamka... můžeš si vyměnit krev.“

Existovaly však i výpovědi, které tuto tendenci nepodpořily, a to v případech, kdy potomci nebyli přímo vedeni k udržování vietnamské etnické identity a s ní se pojících tradic. Námětem na prohloubení výzkumu by mohlo být studium důvodů a faktorů, které ovlivnily konkrétní chování rodičů. Motivů může být časová vytiženost, adaptace na české prostředí, přebírání českých hodnot a postupů ve výchově. V rámci tohoto výzkumu se však zabírám pouze následky, které jejich chování mělo na děti, imigranty druhé generace. Jen pro uvedení příkladu přidávám citaci výpovědi respondentky, která jako jedna z mnoha poukázala na pracovní vytiženost rodičů. Pracovní zatížení rodičů samozřejmě hraje roli při ovlivňování dětí, má vliv na intenzitu jejich výchovy.

Zuzka: „Rodiče jsou hodně vytižení, sejdou se třeba jen o víkendech.“

Někteří respondenti nebyli přímo vedeni k dodržování vietnamských tradic a učení se vietnamských reálií, k angažování se v komunitě či dokonce ani k naučení se vietnamského jazyka. Z tohoto faktu usuzuji, že kontinuita etických pravidel a morálního chování je pro rodiče mnohem důležitější než udržení vietnamské identity.

Anni: „Naši mě k vietnamské kultuře a jazyku nevedli. Nechali mě vzdělávat se tak, jak chci. S mamkou mluvím špatnou vietnamštinou a s tatínkou česky. Umí česky, protože tu dřív studoval a nějak jsme na to už navykli. Moc nechtějí, abych se angažovala, já to ani nějak nepotřebuju. Spíš naopak. Jsem spokojená mezi českými přáteli.“

Dušan: „Nemám nijak potřebu se angažovat ve vietnamské komunitě a rodiče to taky tak cítí, tím neříkám, že zavrhuji svůj národ.“

Vu: Udržování tradic respondentovi přijde k smíchu – „no né že bych jako za úplňku seděl..(smích) ..ale jako chápu to, je to prostě kultura, no“

3.2.1.5 Reputace rodiny

Sociálně ekonomické postavení není jediným faktorem určujícím rodinné kvality. Jak vyplynulo z rozhovorů, důležitým poznatkem je informace o pověsti rodiny, která vypovídá o kvalitě výchovy dětí, a celkové morální stránce rodiny jako celku. K rámci uzavřené komunity se šíří informace velice rychle, zvláště ty, týkající se vlastností potomků. Pokud je potomek schopen adekvátně splňovat všechny nároky, jež jsou na něho kladeny, rodiče jsou hrdí, že potomka správně vychovali a on má kvality dobrého syna, či dcery (na každého jsou kladeny jiné nároky, jak již bylo uvedeno). V opačném případě se potomek může ocitnout v situaci, kdy je na něj v komunitě nahlíženo jako na někoho, kdo pošpinil reputaci rodiny, zneuctil předky, či nepochopil hodnoty vietnamské tradice. V mnoha případech se imigranti druhé generace cítí pod tlakem, mohou u nich z těchto nároků vzniknout psychické potíže. (srov. Malewska-Peyre 1993:8)

Při rozhovorech bylo popsáno chování, které vycházelo z pocit'ovaného tlaku, ale také takové, které reprezentuje osobu, jež tlaku odolává, či si jej není vědoma.

Lenka: „Třeba se mi nelíbí, že rodina má za každou cenu držet spolu - ti lidé nejsou šťastní, jen protože tu existuje jakési nepsané pravidlo, že ... a všichni okolo tebe tě hodnotí a nenechají tě žít.“

Aničky rodiče žijí odděleně, ale tato informace se skrývá před ostatními příslušníky komunity z důvodu zachování rodinné reputace. K rozvodu, jako netolerovanému chování se nechystají.

Anička „Vietnamci jsou strašný drbny...ale to nemůžeš řešit.“

Vu: „je to v tý kultuře, že na to rodiče tlačej, je na to důraz, a když jako špatně studuješ tak je to blbý jakoby v tý komunitě“

Závěrem bych chtěla podotknout, že výchova dětí nemusí být realizována z důvodu, že tomuto postupu věří sami rodiče a považují ho za správný, ale je zřejmý vliv komunity, určité kolektivní vědomí o tom, co je a co není považováno za správné, které vychází z hodnot tradičního Vietnamu. Respondentka Zuzka přispěla vhodnou metaforou, která přibližuje tendenci separace vietnamských rodin. I přes fakt, že se informace šíří v komunitě, si každá

rodina střeží své soukromí a dbá na svou pověst. V komunitě tak existují tajemství, která nepříliš potvrzují její vnitřní soudržnost.

Zuzka: „Rodina je základ celý společnosti, podle mě, ale zakládaj si na pověsti, co se o nich říká a tak. V podstatě, jak se to říká v češtině, že se nepere prádlo na veřejnosti“

3.2.1.6 Respekt k rodičům, rodinná hierarchie

Z tradic vietnamské morálky vychází úcta k rodičům jako jedna ze základních ctností dcery a syna. Uctívání předků po jejich smrti je důležitým spirituálním, ale i morálním znakem dobrého potomka. Jak bylo vysvětleno, dcera je rodičům podřízena do chvíle, dokud se nevdá do rodiny svého manžela, ale syn je povinen svou synovskou oddanost prokazovat především ve stáří rodičů. Z rodinné hierarchie vyplývá postavení členů rodiny a s ním spojené vhodné chování. U dcery je oceňována poslušnost, proto by dívka neměla odmlouvat, ale držet se názoru svých rodičů (především otce), ať už jej opovažuje za správný či ne.

Zuzka: „ Pořád je to stejný (oslovování), ale už si dovolím říct víc, než bych měla...otevřeně řeknu svůj názor, kdežto ve Vietnamu to funguje tak, že bys měla respektovat slova toho staršího, a kdybys měla jinej, tak si ho nechat nejdřív pro sebe, ale až potom to třeba říct někomu, kdo je ti blíž... třeba matce...ale když se hádáme se strýcem, kdo je starší než máma...“

Striktní výchova Lucky je srovnávána s uvolněnějším režimem, který má její mladší sestra. Pokud se respondentce něco nelíbí, argumentace není rodiči tolerována.

Lucka: „Oni to berou jako odmlouvání, ne můj názor.“

O revoltu proti rodičům se respondentka nesnaží, je si vědoma, že by ji za ni silně odsoudili. Z jejího postavení jí nenáleží právo na změnu již nastavených pravidel.

Lucka: „To by byla válka.“

Další respondentka má poněkud snažší průběh, z výpovědí ale vychází, že odpor by vedl k nevoli rodičů. Z odpovědí také vychází, že respondentka i přes dodržování pravidel rodiny disponuje jasnou vnitřní autonomií, srovnaným hodnotovým žebříčkem, který vychází z části z vietnamského a z části z českého pohledu na svět.

Anička: „Dělám to, co chce máma, aby pak zase nebyly řeči.“²¹

3.2.2 Formování identity a sebepoznání

V této kapitole se věnuji průběhu formování identity v závislosti na životních fázích, kterými respondenti procházeli. Analýza je založena na narativních biografích jednotlivých respondentů, její výsledky proto nelze zobecnit na celou populaci. Ve výpovědích všech respondentů byly však nalezeny pravidelnosti, které popisují nejen vývoj této konstrukce sebepoznání a identifikace, ale především odhalují, že existují strategie, které pomáhají jedincům s vyrovnáním se s nelehkou situací druhé generace imigrantů. Kapitola je rozdělena do podtémat, která s formováním identity úzce souvisí, a to jak zvládají jazyk svých rodičů a jak vnímají hodnoty většinové a vietnamské společnosti. Tato kapitola se tak může stát odpovědí na jednu ze zásadních výzkumných otázek, a to „Jakým způsobem se formuje jejich (etnická a kulturní) identita a jaké jsou faktory ovlivňující tento proces?“ V průběhu výzkumu jsem byla vedena snahou v rámci výzkumné otázky zjistit, jak se děti vyrovnávají s životem „dvou kultur“, jak vnímají svou identitu a jaký jí přiřkládají význam.

V konfrontaci s realitou majoritní kultury si děti uvědomují svou rozdílnost, a vnímají potřebu nejen definovat, ale i porozumět, co znamená být Vietnamcem, jako „group label“. Identifikace se sociální skupinou povede jejich akulturační a adaptační proces. Podle Berryho [1997:12], vystavení se přijímání kulturních vzorců podporuje změny v kulturní identitě.

V detailním rozboru rozhovorů byly nalezeny indikátory, které latentně poukazují na fakt, že se respondenti v určitých aspektech se svou dědičnou kulturou ztotožňují a v jiných ne. Vodítkem byly například jemné rozdíly v ukazovacích a osobních zájmenech. Například respondent, který poznamenal, „*je to v jejich kultuře, no*“, se s vietnamskou kulturou neidentifikuje. Naopak ve všech případech diskuze na téma rasismus se respondenti ztotožňují se skupinou, která se stala terčem útoků. V těchto případech je znatelné rozlišení na „my“ a „oni“.

Linda „*Já vim, že Češi nás nemaj rádi, teda ta starší generace.*“ „*No já to nepochopim, možná taky tím vzhledem, že jsme odlišní.*“

²¹ Je nutné zvážit situaci, že tato respondentka v rodinné hierarchii stoupla z důvodu rozdělení rodičů. Stará se o mladší sestru a částečně převzala privilegia obou rodičů.

Lenka „Teď už je to lepší, ale stejně na ulici potkáváme, oni si myslí, že jsme Čiňani, oni to nepoznají, no.“

3.2.2.1 Jazyk většinové a dědičné společnosti

Jazyk je důležitým prvkem určujícím identitu, především je prostředkem její manifestace. Z tohoto důvodu uvádím příklady těch výpovědí respondentů, ze kterých je zřejmé, jak důležitou roli hraje jazyk jako faktor formování identity.

Respondentka Lucka se narodila na území České republiky. Od prvního roku života trávila veškerý čas se dvěma českými důchodci, kteří ji opatrovali, když byli rodiče časově vytíženi. Rodiče si ji brali domů pouze na víkendy a do nástupu na základní školu neovládala vietnamský jazyk. Ve třech letech ji rodiče vzali poprvé do Vietnamu, kde se jí podle jejích slov nelíbilo. Dodnes se ztotožňuje více s Čechy než s Vietnamci. Jak je vidět z tohoto příkladu, vliv na formování identity hraje průběh primární socializace.

Lucka, „...já jsem byla to dítě, co nic neví, co odmlouvá, já mluvila pořád česky, pořád jsem chtěla babičku s dědou.“

Andrej, narozený ve vietnamské Ha noi, zde strávil prvních devět let života. Po příjezdu do České republiky a nástupu do třetí třídy základní školy dostal na doučování učitelku, která se věnovala českému jazyku. Na základní škole se vyskytovaly pouze čtyři děti vietnamského původu, na veřejném gymnáziu byl v kontaktu také především s Čechy. Poskytuje srovnání se sestrou, které bylo při příjezdu do České republiky již 13 let, kvůli jazykové bariéře se stýká spíše s Vietnamci a brzy se vdala za Vietnamce. Respondent tvrdí, že „je to cítit, že nemá k tomu jazyku takový vztah jako já“.

Příklad Anne může podpořit vznikající hypotézu o vlivu jazyka na integraci do majoritní společnosti a identifikaci s ní. V jejím případě jde o opačný průběh, respondentka tíhne k českým vrstevníkům z důvodu lépe zvládnutého českého jazyka než vietnamštiny. Respondentka se subjektivně neidentifikuje s vietnamskou kulturou.

Anne: „Když mi bylo asi 10, chodila jsem na hodiny vietnamštiny. Psaní a čtení furt neovládám dokonale, ale něco přečtu i napíšu. Čtení je pro mě lehčí než psaní... Doma mluvíme vietnamsky a chtějí, abych se angažovala do vietnamské komunity... Ale moc se jim to nedaří.“

3.2.2.2 Hodnoty

Průběh socializace s internalizací hodnot dané společnosti je důležitým faktorem formování identity. Zařadím tedy její hodnoty do této podkapitoly. Zaměřím se na analýzu rozdílnosti ve výpovědích respondentů, kteří hodnoty zvnitřnili a těch, kteří se jimi řídí pouze ze zvyku, respektují daná pravidla, ale nesouhlasí s nimi nebo mají na ně svůj vlastní názor.

Příkladem nepochopení chování svých rodičů, vycházejícího z jejich odlišného hodnotového systému, uvádím tvrzení mladé vietnamské studentky prezentující své názory na internetovém blogu. „*Proč se naši rodiče tak chovají? Chtějí, aby nás česká společnost přijala mezi sebe, aby nás brala jako sobě rovné, aby nedělala rozdíly. Možná bychom měli začít u sebe s tou tolerancí.*“ [Nguyen Thi:online]

Respondentka Lenka internalizovala hodnotu péče o staré rodiče, jak již však vychází z její celkové výpovědi, dogmatické udržování tradic a zvyků považuje za svazující, identifikuje se spíše s českou kulturou, která jak sama říká „jí dává větší svobodu.“ Respondenti přebírají pouze ty hodnoty vietnamské společnosti, kterým přikládají subjektivně význam a které pokládají za prospěšné pro fungování společnosti. Lenka svoje rozhodnutí zdůvodňuje takto:

Lenka: „Jsou tu určité tradice vázající se na rodinu, kterých si vážím a neměnila bych, na druhou stranu nemám ráda jakékoliv dogmatické vnímání tradic... Ale jako velmi pozitivní a potřebnou vidím onu morální zodpovědnost za prarodiče. Ve Vietnamu se starí lidé nemohou spolehnout na podporu státu, proto se o ně starají jejich děti a dost často se žije ve vícegeneračních domech. Žádné starobince nebo domovy důchodců.“

Rodiče udržují vztahy s širokou rodinou, což je tendence vyplývající z kolektivistické tradice a principu solidarity a uctívání předků. Respondent na toto chování nahlíží etnocentricky z individualistického pohledu jako na nepochopitelné.

Andrej: „Třeba se strejdou ze čtvrtého kolena, ale prostě já si říkám proč, vždyť už je ani neznáme... ale oni né, to je rodina, prostě.“

Zuzka: „Až později, když mě začli rodiče učit vietnamským zvykům a lépe jsem chápala jejich mentalitu, tak jsem se zase přiklonila k vietnamským kořenům a dnes je to spíš něco, na co jsem hrdá.“

Respondentka Zuzka potvrdila, že některé tendence chování nechápe z důvodu svého individuálního pohledu na vietnamskou kulturu, ovlivněného kontaktem s kulturou majoritní

společnosti. Normy a pravidla nejsou zvnitřněné, chování je pro respondentku pouze zautomatizované a naučené.

Zuzka: „ Jakmile se něco opakuje víckrát, tak už to neřeším, tak to beru jako že to tak je, ale je to naučený. Beru to jako normální věc, ale je to naučený jakoby. “

3.2.2.3 Vývojové tendence

V datech je možné nalézt určité pravidelnosti, které po průchodu otevřeným a axiálním kódováním vyjadřují tendence, zobecnitelné pro všechny respondenty. Jak již bylo naznačeno v modelu paradigmatu (srov. s. 31), jedinci procházejí třemi jasně identifikovatelnými fázemi vývoje identity. V průběhu těchto fází je možné určit faktory, které mají na identifikaci a sebeurčení vliv.

Pro pochopení současné (výsledné) fáze socializace, kterou respondenti procházejí v poslední době, je nutné studium a pochopení fází předchozích, v jejichž průběhu se formovaly faktory výsledně ovlivňující celkovou integraci respondentů. Výslednou třetí fází lze rozdělit na dvě kategorie, a to kategorii respondentů, kteří se identifikují více s českou společností a jejími principy, a tráví s Čechy většinu svého času, a kategorii respondentů, kteří se přiklonili k vietnamské kultuře a jejím normám a identifikují se více se svými vietnamskými přáteli. V druhé kategorii pozorujeme vliv striktní výchovy podle vietnamských morálních zásad, která mohla hrát ve výsledném výběru roli. V této podkapitole se snažím na konkrétních výpovědích respondentů prezentovat tyto tendence.

Jak již bylo uvedeno v druhé analytické části, životní průběh respondentů byl rozdělen podle kontextu a intervenujících podmínek na část a) Primární socializace v domácnosti rodičů či českých opatrovníků, na část b) Sekundární socializace v prostředí základní školy a ve společnosti českých vrstevníků a konečně na část c) Střední škola do současnosti (z důvodu věku respondentů od 16 do 22 let).

a) Primární socializace

Všichni respondenti přišli na začátku (příjezd do České republiky či po narození) do kontaktu s českými občany, kteří jim byli buď učiteli českého jazyka, nebo zároveň i vychovateli, se kterými děti trávily většinu času. Rodiče respondentů si z důvodu časového vytížení najímají chůvy a opatrovníky pro své potomky již v brzkém věku (pokud se narodili v České republice), nebo okamžitě po příjezdu z Vietnamu. Rodiče jsou přesvědčeni, že

v českém prostředí se dítě nejlépe naučí českému jazyku a bude moci bez problémů nastoupit do české školy. Z výpovědí respondentů však vyplývá, že pokud se výchova vymkne z rukou rodičů, tak jako v případě respondentky Lucky, která se kvůli času strávenému s českými vychovateli identifikovala již v útlém věku s Čechy a nebyla ochotná se učit vietnamsky, se rodiče rozhodnou dítě obrátit „zpět“ k vietnamské kultuře.

Anne: „Narodila jsem se v ČR (v Praze). Měla jsem českou chůvu a chodila jsem i do školky. Jako malá jsem byla hodně času s chůvou.“

Respondentka Lenka vykazuje také kvalitně zvládnutou integraci do české společnosti, tráví většinu volného času s českými přáteli a identifikuje se s českým prostředím. Je možné, že na tento vývoj měla vliv socializace v české rodině a přijetí jejích norem a ideálů, což usnadnilo ztotožnění se s českou kulturní identitou.

Lenka: „Narodila jsem se ve Vietnamu, rodiče jsou tu od roku 1994. Byly mi 4 roky tehdy... Byla jsem 7 let v české rodině a dodnes se vidáme - starali se o mě a já mezitím chodila do mateřinky a do školy.“

Tendence rodičů zachovávat u dětí znalost vietnamštiny je zřejmá v případě respondentky Zuzky, která se narodila v Čechách, po první třídě se odstěhovala s rodiči na jeden školní rok do Vietnamu, bydlela u tety a rodiče za ní střídavě přijížděli. Zde je zřejmý vliv rodičů, kteří ji vedou aktivně k vietnamské kultuře. Podle slov respondentky se s vietnamskými vrstevníky také z toho důvodu v současnosti ztotožňuje.

Zuzka: „Vyrůstala jsem spíš ve vietnamské komunitě a nestýkala se moc s Čechy.“

Zuzka: „rodiče chtěli, abych se naučila vietnamštinu, tam jsem odchodila první třídu, pak jsem se vrátila a normálně jsem navázala na tu třetí“

b) Sekundární socializace

Průběh fáze puberty až adolescence je kritickým obdobím hledání identity, jedinci prožívají intenzivněji tlak vrstevníků a okolí a hledají skupinu, se kterou by se identifikovali. Ve výzkumu všichni respondenti shodně vypověděli, že pokud někdy zažili něco, co by se dalo nazývat krizí identity, bylo to právě v průběhu puberty.

Zuzka: „V té době jsem chtěla být spíš Češkou, jelikož jsem se styděla za to, že jsem Vietnamka - myslím jak vzhledově, tak i za jejich chování a zvyky. Začala jsem omezovat styky s Vietnamci a snažila být se Češkou.“

Andrej: „Do patnácti jsem si myslel, že opravdu dokážu, nějakým způsobem, stát se Čechem, ale ...“ „...aby úplně nerozlišovali, že jsi Vietnamec, aby tě brali...“ „...není to, že by mě lidi nebrali, ale spíš jsem nebral já je.“

c) Střední škola do současnosti

Trang: „A když jsem se nad mým životem neživotem jednou dobu přemýšlela, chtěla jsem žít už ne jako Vietnamka ale jako já. Bylo mi 18 let. Říkala jsem si buď *ted', nebo nikdy*“ [Tran Thu Trang: blog on line]

Na respondenty, kteří se v aktuální fázi svého života ztotožňují spíše s Vietnamci a takto utvářejí svou etnickou identitu, mohla mít vliv právě přísná výchova rodičů, která jim nedovolovala se stoprocentně integrovat mezi své vrstevníky. Dnes inklinují spíše k vietnamským vrstevníkům, protože jak sami tvrdí, mají mnoho společného, zvláště porozumění striktním pravidlům, které čeští vrstevníci vnímali jako neadekvátní. Postupem času došlo k jakémusi smíření se se situací, které bylo také ovlivněno aspektem výchovy, se kterým jsme se již seznámili výše, a to nemožnosti revolty proti rodičům. Respondenti postupně přehodnocovali svá stanoviska a hodnotový systém, až nakonec našli stabilitu mezi dvěma odlišnými kulturními systémy.

Lenka: „Českej kamarádkám jsem nemohla vysvětlit, že prostě třeba dýl nemůžu, že musím domů, ony pořád at' si to domluví, nebo at' si to vydupu.“

Andrej: „Vietnamci třeba chápou, že nemůžu bejt moc často venku a že musím pomáhat rodičům i přesto, že je mi 21.“

Zuzka: „...s lidma ze třídy jo, ale tam byl problém, že oni hodně pořádali nějaký akce, a rodiče mě nechtěli pouštět, za prvý, že jsem byla holka, že se o mě báli, takže mě moc nechtěli pouštět.“

Výše uvedené skutečnosti lze shrnout tak, že z analýzy nevyplývá žádný jednotný vzorec etnické identifikace, neboť ti respondenti, kteří tráví čas s Čechy, se ztotožňují pouze se skupinou Čechů v pracovním prostředí, v prostředí školy nebo se svými přáteli a ti, kteří většinu soukromého času tráví s Vietnamci, se ztotožňují se svými vietnamskými vrstevníky. Jde tedy spíše o identifikaci s konkrétní skupinou, kterou nelze zobecnit na kulturní nebo etnickou skupinu. Respondenti formují svou identitu dynamicky a spíše než aspekty kulturní a etnické je zde zřetelný proces výběru sociálních rolí v závislosti na situaci. V domácím prostředí hrají imigranti druhé generace roli dobrých potomků a v prostředí majoritní společnosti vykazují skvělé adaptační schopnosti.

3.3 Závěry z analýzy

Analýza rozkryla hlavní téma výzkumu, kterým je ovlivnění integrace dětí do české společnosti rodičovskou výchovou. Dalším důležitým tématem, těsně spjatým s procesem integrace Vietnamců druhé generace, je jejich formování identity. Analýza tohoto dynamického procesu, který probíhá v průběhu celého života, byla rozdělena do tří částí, v nichž byly zachyceny obecné tendence respondentů. V této části shrnuji následující tendence, s cílem odpovědět na výzkumné otázky.

U současných rodin pozoruji stále udržování etických pravidel konfuciánské tradice. Co se týká nezávislosti potomků, pozoruji jednotné pravidelnosti ve výpovědích. Odstěhování se od rodičů na dobu studií není běžnou praxí. Pokud jde o nutné přestěhování se, například do sídla univerzity, student se většinou nastěhuje k rodinnému příslušníkovi, pokud se ve městě nachází alespoň jeden. Společné bydlení s partnerem není dovoleno před svatbou.

Synové jsou podle patriarchální tradice upřednostňováni rodiči v mnoha aspektech – například pokud mají rodiče omezené finanční prostředky, poskytnou synovi kvalitnější vzdělání než dceři. Pro rodiče je velmi důležité mít syna jako pokračovatele rodu.

Rodiče všech respondentů aktivně udržují kontakty s rodinou (často velice rozšířenou), děti se s většinou rodinných příslušníků neznají.

Děti pomáhají rodičům, dcery především s domácími pracemi, synové s obchodem, dodržování spirituální tradice kultu předků se od synů první generace imigrantů již tolik nevyžaduje. Ve výchově je kladen důraz na morální a etická pravidla.

ZÁVĚR

Bakalářská práce přispěla nejen vzhledem do zkoumané tematiky vlivu rodičů, imigrantů první generace na vietnamské děti, ale i zjištěním, že zkoumaná problematika je velmi široká, což otevírá nové dimenze budoucích studií. Nabízí se možnost komparativní studie vlivu rodičů na integraci imigrantů různých etnických skupin v České republice nebo hlubší probádání motivů rodičů vietnamských dětí, stejně jako možnost realizovat terénní výzkum.

Vietnamské děti se ocitají na pomezí dvou odlišných kulturních systémů, z nichž jeden tvoří kolektivisticky zaměřená komunita jejich rodičů a druhý soutěživé individualistické prostředí české společnosti. Z narativních biografí jsme se dozvěděli, že převážná většina dětí prožívá část života (především se jedná o primární socializaci) v rodině rodičů, kteří na ně kladou nároky spojené se solidaritou a soudržností rodiny jako základního celku společnosti, ve které má jedinec jasně dané postavení pramenící z autoritářské výchovy. Druhou část životní dráhy prožívají ve škole, kde se dostávají do kolektivu vrstevníků, kteří tvoří často první a zásadní kontrastní skupinu pro porovnání rozdílů v rodinném životě a s tím spojené volnosti.

V této práci odpovídám na výzkumné otázky: „Jakou roli hraje vliv rodičů na integraci dětí?“ a „Jakým způsobem se formuje jejich kulturní identita?“ a „Jaké jsou faktory ovlivňující tento proces?“

Co se týká vlivu rodičů na formování identity, rodiče přestávají být v určitých situacích pro děti jejich průvodci formování identity, protože nejsou dostatečně srozuměni s fungováním a identifikováním s principy většinové kultury. Z výpovědí vyplývá, že respondenti formují svou identitu bez důrazu na etnickou či kulturní příslušnost, i přestože tvrdí, že se pořád cítí být Vietnamcem, či Vietnamkou, z důvodu chování, které jim z tohoto postavení přísluší. Hodnoty, které by jim však mohly usnadnit identifikaci s vietnamskou etnickou a kulturní skupinou, nejsou v kontaktu s hodnotami majoritní společnosti dostatečně zvnitřněné.

Vietnamským imigrantův jedenapůlté a druhé generace žijícím na území Prahy se daří vytvořit hodnotový systém, který v sobě zahrnuje vlastnosti morálních pravidel rodičů a ideálů a norem české společnosti. Dalo by se hovořit o strategii pečlivého výběru hodnot a ideálů z obou kultur, z nichž si vybírají ty, které jim pomohou splnit nároky kladené rodiči a zachovávat normy české, většinové společnosti. Respondenti krizi identity, která by mohla

vzniknout z konfliktu zájmů a hodnot, nevnímají nebo jí nepřikládají význam. Popisují vývoj identity v průběhu období puberty a adolescence, při kterém jim hledání cesty k identifikaci pomohlo zaujmout vlastní názory a stanovit si své hodnoty. K životu mezi dvěma kulturami jsou přizpůsobeni socializací, která probíhala v rámci jejich rodiny a komunity a aktivní integrací, započatou nástupem na českou školu. Berou si to nejvýhodnější z obou kultur.

Vliv rodičů a jejich striktní výchova je zřejmým průvodcem respondentova života, když v životních otázkách nemají takovou svobodu rozhodování jako čeští vrstevníci. Právě tento fakt, a smíření nebo nesmíření se s ním, může být často i faktorem ovlivňujícím finální směřování mladých Vietnamců. Vliv rodičů na integraci vietnamských dětí je nesporný. Tím, že rodiče umožňují dětem vstup do českých základních škol, podporují své potomky v nástupu aktivní integrace do české společnosti. Následně podporují integraci například přizpůsobením se určitým sférám českého kulturního života, dodržováním českých tradic, jako jsou Vánoce či Velikonoce. Hlavním tématem, které bylo rozpracováno a podrobně studováno, je výchova, která hraje zásadní roli ve vlivu rodičů na integraci jejich dětí. Rodiče děti vychovávají podle vzorců vietnamské etiky a snaží se jim vštípit morálku tradiční vietnamské společnosti. Děti však dodržováním přísných pravidel vybočují z určitých principů české společnosti a tím je limitován průběh jejich integrace. Především dívky mají omezené možnosti zapojit se do veřejného života české společnosti a stát se součástí určitých sociálních skupin. Rodiče chtějí, aby se jejich potomek adaptoval a byl úspěšným členem české společnosti. Svou minimální mírou adaptace a ochotou přizpůsobit se mu to však často ztěžují.

I přes složitou situaci, kdy jsou na imigrantů druhé generace kladeny rozdílné nároky ze strany jejich rodičů a české společnosti, se však mladým Vietnamcům daří udržovat kontakt s původní vietnamskou kulturou poslušností svým rodičům a zároveň se angažovat v kultuře české úspěšným studiem na českých školách. Tato akulturační strategie je považována za integraci.

Je též nutné přihlédnout k faktu, že se stále více rodičů přizpůsobuje svým dětem a tím vlastně i české společnosti. Respondenti se vyrovnávají s životem na pomezí dvou odlišných společností úspěšně. Pokud bude druhá generace vietnamských imigrantů pokračovat v adaptaci, kterou započala, jednoho dne v budoucnu se vietnamská komunita otevře plně české společnosti.

Použitá literatura

ADAMS, G.R., MARSHALL, S.K. *A developmental social psychology of identity: Understanding the person-in-context*. Journal of Adolescence. 19., s. 429-442.

BERRY, John, W. *Immigration, Acculturation, and Adaptation*. Applied psychology: An international review. 46. (1), 1997. s. 5-68.

BERRY, John B., PHINNEY, Jean S., SAM, David L., VEDDER, Paul. *Immigrant Youth in Cultural Transition: Acculturation, Identity and Adaptation Across National Context*. Erlbaum, 2006. ISBN 0-8058- 5156-9

BROUČEK, S.: *Aktuální problémy adaptace vietnamského etnika v ČR*, I. část. In: Integrace cizinců na území České republiky (Výzkumné zprávy a studie vytvořené na pracovištích Akademie věd České republiky na základě usnesení vlády České republiky č. 1266/2000 a 1260/2001) AV ČR, Praha 2003, s. 7–184.

ČERNÍK, Jan, IČO, Jan, KOCOUREK, Jiří, KOMERS, Petr, MARTÍNKOVÁ, Šarka, NOVÁKOVÁ, Kateřina, PECHOVÁ, Eva, PHUNG, Thi Phuong Hien, VASILJEV, Ivo. *S vietnamskými dětmi na českých školách: multikulturní inspirace* [online]. Nakladatelství H&H Vyšehradská, s.r.o., 2006. [cit. 2012-07-19]. Dostupné z WWW: <www.klubhanoi.cz/pdf/S_vietnamskymi_detmi.pdf>

DODD, Carley H. *Dynamics of intercultural communication*. 4th ed. Madison: Brown & Benchmark, 1995, XVI., 333 s. ISBN 0-697-20136-8.

ERIKSEN, Thomas Hylland. *Antropologie multikulturních společností: Rozumět identitě*. Kroměříž : Triton, 2007. 272 s. ISBN 978-80-7254-925-2

ERIKSON, E.H., *Identity, Youth and Crisis*. New York: W.W. Norton & Company, 1994. 336 s.

GIDDENS, Anthony. *SOCIOLOGIE*. Praha: Argo, 1999. 595 s. ISBN 80-7203-124-4

HALL, Stuart, DU GAY, Paul. *Questions of Cultural Identity*. SAGE Publications, 2003. 191 s. ISBN 0 8039 7883-9

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. 407 s. ISBN 80-7367-040-2

HERSKOVITS, Melville J. *Akulturační proces kulturního přenosu* [online]. Cahiers du CEFRES. N° 12, Zprostředkování a prostředníci v kultuře (ed. Françoise Mayer), Editeur / publisher : CEFRES USR 3138 CNRS-MAEE [cit. 2012-07-19]. Dostupné z WWW: <http://www.cefres.cz/pdf/c12/herskovits_1997_akultura.pdf>

MALEWSKA-PEYRE, Hanna. *L'identité négative chez les jeunes immigrants*. Santé mentale au Québec, volume 18, numero 1, printemps 1993. s. 109–123.

NGUYEN THI, Thu Duong. *Dvojitý život banánových dětí*. Blog Aktuálně, [cit. 2012-07-10]. Dostupné z WWW: <<http://blog.aktualne.centrum.cz/blogy/nguyen-thi-thuy-duong.php>>

REDFIELD, R., LINTON, R., & HERSKOVITS, M. *Memorandum on the study of acculturation*. American Anthropologist. 38., 1936. s. 149-152.

SCHWARTZ, Seth, J., MONTGOMERY, Marilyn, J., BRIONES, Ervin. *The Role of Identity among Immigrant People: Theoretical Propositions, Empirical Questions, and Applied Recommendations*. Human Development. 49., 2006. s. 1-30.

SILVERMAN, David. *Ako robiť kvalitatívny výskum*. Bratislava: Ikar, a.s., 2005. 328 s. ISBN 80-551-0904-4

STRAŠÁKOVÁ, Mária. *Postavení ženy ve Vietnamské tradiční rodině (V období od 10. -19. století)* [online]. Klub Hanoi, [cit. 2012-07-19]. Dostupné z WWW: <<http://www.klubhanoi.cz/pdf/stzena.pdf>>

TRAN, Thu Trang. *Vaše budoucí lékařka 1*. Blog IDNES, [cit. 2012-07-10]. Dostupné z WWW: <<http://tranthu.blog.idnes.cz/c/248502/Vase-budouci-lekarka-1.html>>

UHEREK, Zdeněk, KORECKÁ, Zuzana, POJAROVÁ, Tereza a kol. *Cizinecké komunity z antropologické perspektivy: vybrané případy významným imigračních skupin v České Republice* [online]. Etnologický ústav AV ČR, v.v.i., 2008 [cit. 2012-07-19]. Dostupné z WWW:

<http://www.inkluzivniskola.cz/sites/default/files/uploaded/Uherek_Cizinecke_komunity_z_a_ntropologicke_perspektivy.pdf>

ZAVALLONI, M., LOUIS-GUÉRIN, C. *Handbook of Cross-cultural Psychology, Social Psychology*, Triandis a Brislin edition, Boston, London, Sydney, Toronto, 1980. s. 73-121.